

בר ברוכוב בקונגרס הציוני השביעי בבאזל

מקץ מסע רב פעלים ועתיר הצלחה כתועמלן נוסע של ציוני־ציון נתבקש ברוכוב לייצג את ציוני־פולטאבה בקונגרס הציוני השביעי. מחקרי יוקדש לתיאור מעשיו ובהינתנם הן בקונגרס והן בהתייעצויות שקדמו לו או באלה שנעשו במקביל להם ומאחורי הקלעים, ברם, ענייני כאן מרוכז רק בגילויי הרציפות של האוריינטאציה הציוני־ציונית שלו, מזה, ובשאלת שייכותו האפשרית לסיעת פועלי־ציון בקונגרס, מזה.¹

עיקרו של האתגר שבחקר פרק זה בחייו הוא בעובדה, שברוכוב יצא לבאזל כאגיטאטור מפורסם של ציוני־ציון, הנאמן, על פי נוסחו הוא, לעקרונותיהם ולאוסיי־קין מנהיגם, ואילו בתום הקונגרס נראה הוא לרבים כמי שנמנה עם פועלי־ציון וכמי שראוי לו לשאת את עטרת המנהיגות של פועלי־ציון הפלשתינאיים. כלום נתחוללה בו במרוצת החודש תמורה רעיונית ששינתה את מקומו מן הקצה אל הקצה? או אולי ניתן להבין את המפנה על פי קריטריונים שונים? סוגיה זאת לא תוארה ולא נדונה, לפי מיטב ידיעתי, בשום מסה ביוגרפית על ברוכוב, ולפיכך אזרק לצרוף של פרטים הפוזרים פה ושם כדי לשחזר את עמידתו באירועי חודש הקונגרס, תוך הבהרת גישתי לעניינים השונים ולהתלכדויות שנתרחשו בו וכמוכן כדי לתת תשובה לחידת הופעתו² הדיון יתמקד בפרשיות הבאות:

- א. מועצת ציוני־ציון בפרייבורג.
- ב. הפורקונפרנציה הרוסית.
- ג. הקונגרס הביוני השביעי.

1. על זיקתו של ברוכוב לציוני־ציון בשנים 1904—1905 ראה מ' מינץ, 'ברוכוב ואוסישקין בעת פולמיס אוגודה', אסופות, 12, תמוז תשכ"ח, עמ' 19—34; 'איגרות ברוכוב לאוסישקין (1904—1906)', 'הציונות, ב (תשל"א)', עמ' 237—300, ובעיקר דברי המבוא שב, עמ' 237—246.
2. את המידע ליקטתי בעיקר מהוך הציתונות היומית והפרוידית. נדרשתי להומן, 'הצפירה', הצפה, 'דער פריינד', ה' Вакон (להלן ווסחוד), וכמוכן Братская Жизнь. (להלן כרוניקה). מבין הסקירות עמדה לרשותי סקירתו של ל' יפה ('הקונגרס השביעי', בשליחות עם, ירושלים תש"ב, עמ' 265—323) ושל בנימין נהונדי (שלמה גפשיטין, עיין להלן). מצאתי אי אלה זכרונות קמוצים משל נחום ניר־פלסקס, משל רחל ינאית־בר־צבי, ויצחק גרינבוים, ועל כך להלן.

מועצה ציוניסטית בפריז, ה'8—10 (21—23) ביולי

מועצת פריזבורג שבבאדן נוסדה על-ידי ציוניסטים רוסים. על ארגון המפגש ניצח לייב יפה מגרודנו. באיה הוזמנו אישים, ואילו העיתונאים נתחייבו לא לתת פומבי לתוכן הדיונים, שלא על דעתם ושלא בהסכמתם של מארגני הכנס.

שבועון ההסתדרות הציונית הרוסית 'כרוניקה יבריסקוי ז'ינו' הגיש לקוראיו סקירה כללית, שהשתמשה במכוון מלהצביע על הפלגות שנתחוללו. תיאור מפורט יותר, וכנראה מהימן, ניתן על-ידי כתבי 'הזמן' הדיון בשאלות היחס לטריטוריאליזם, לאוגנדה ולמה שמכונה 'הקולוניאליזם של פלשתינה הרחבה', נקבע ליום ה'8—21) ביולי 1905. ישיבת מוצאי השבת (ה'9 [22] ביולי) נועדה לעסוק בבעיות העבודה המעשית בארץ-ישראל, ואילו יום א' (ה'10 [23] ביולי) הוקדש לבחינתן של בעיות ההזדקקות הארגוניות של ציוניסטים בקונגרס ובמוסדותיו.

המועצה היתה סגורה והשתתפו בה רק אנשים שנודעו כציוניסטים מאורגנים או כאלה שהצהירו על דבקותם בעקרונות הפלשתיניזם האקסקלוסיבי. רוב ציריה של רוסיה לא היו פנים חדשות. מהימנותם נבדקה ונקבעה על-ידי מרכז ציוניסטים, שפעל מכוח החלטה מפורשת שנתמבלה עוד בהתייעצות וילנא. לבאזל יוגרה, אפוא, קבוצה מוגדרת מבחינה רעיונית, שנועדה להטביע חותם על הקונגרס ולמחות את מה שכונה 'חרפת אוגנדה'.

היום הראשון בפריזבורג עמד בסימנו של דיון עקרוני בשאלת היחס לטריטוריאליזם ולאוגנדיזם. שתי מגמות התנצחו במועצה. האחת, שהונהגה על-ידי אוסישקין, טענה לעקירתם הנמרצת של הרעיונות הטריטוריאליסטיים על-ידי פסילת חברותם בהסתדרות הציונית של כל הבוקטים נוסחאות טריטוריאליסטיות ואוגנדיסטיות. ואילו השנייה, שמשכה את השראתה מצ'לנוב, ונתמכה בתוקף על-ידי אידלסון, הסתייגה אף היא מן האידיאולוגיה הטריטוריאליסטית. אלא שהתרת, להימנע מבחינת הקו ומקרקע ארגוני תריף. היא ביקשה לטפח אווירה סובלנית, וגיטייה אחר נוסחה שתתיר דו-קיום ארגוני עם מי שיהיו אוגנדיסטים ויכופו עצמם לרום החדש.

פלוגתה זאת הצצה אף את הסיעה הפועלי-ציונית, וכפי שנידחה הרמזוני, בין הנוטים תסד לטריטוריאליזם אבל לא לטריטוריאליזם רואים רק מספר "פועלי ציון",

3. מכתבי לייב יפה לאוסישקין מה'16 ביוני (מברק), מה'3 ביולי, מה'8 ביולי; מכתב לחיים כצנלסון בארכיון אוסישקין (אצ"מ). המכתבים פורסמו בספר על-ידי בנימין יפה: ל' יפה, בשליחות, עמ' 39 ואילך.
4. כרוניקה, מגילון 26 לשנת 1905 וכלה בגיליון 33.
5. 'הזמן' היומי היה מיוצג על-ידי מספר כתבים. לא כולם היו מהימנים על אנשי אוסישקין. בין הכתבים ששלחו מפרי עטם לעיתון במהלכו של הקונגרס, אפשר למנות את הרמזוני, משה קליינמן, טביוב, הררי ו' רונסקי. סקירת אירועי הקונגרס התלה ביזחמן' מגילון 148 של שנת 1905.
6. כרוניקה, 1905, גליון 27 (15 ביולי), עמ' 5.
7. מכתבי בגרשוב וריקוביץ אל אוסישקין מה'28 ביוני ומה'3 ביולי 1905 (אצ"מ, ארכיון אוסישקין, A/24/35).
8. הרמזוני, הזמן, 1905, גליון 150 (ה'18 [27] ביולי).

ולעומתם — במאמר מוסגר — "חברים" אחדים — ציונים ארצישראלים קיצוניים המה כרום חברי הקונפרנציה; הרמזי מביא אף את נימוקם של בעלי הדעה המפשרת שבין פועלי-ציון. הארץ-ישראלית שלהם, גורסים הם, היא טריטוריאלית. בעיקרו של דבר הם טריטוריאליסטים. לעם ישראל נחוצה ארץ, אלא שהארץ היותר טובה היותר ראויה להתישבות יהודית לאומית היא ארץ ישראל.⁹

פלישתניזם מעשי זה, בניגוד לארץ-ישראלית העקרונית (כיוון יאזהבים את הארץ) עורר כנראה את המת זמנו של מנחם שיניקין מבסרביה, אשר התפרץ בדברים בוטים נגד פועלי-ציון. הוא הוקיע את יזמרותיהם והטית ש"כל ציונותם היא התארי צות להראים שיטתם לתורה מארץ. הוא גם לא נרתע לקרוא להם לצאת את ההסתדרות הציונית.¹⁰

מן הכתבה מסתבר, כי דברי שיניקין עוררו סערת רוחות במועצה, וברוכוב שיטעהו בקריאת תגר עולמת — אידיאולוג, פראזיולוג (אפשר שמלים אלו נשתרבבו לתוך נאום ממורכך יותר). מכל מקום, מוסיף העיתונאי שבאולם נשתררה פליאה לגבי אוסישקין, שאיננו נהג נשיאותו ברמה, זמרייה לפועלי-ציון ככל העולה על רוחם. ועוד מצר הכתב שיוקרתו של אוסישקין אובדת בעיני אהדיו, המגנים אותו על כי מבקש הוא לאחוז בחבל בשני קצותיו. אולם דיפלומטיותו לא העמיד לו את לב פועלי-ציון לא יהפסו.¹¹

הבאתי מתוך דברים וחשבונות של שני כתבים, הדנים באירועי היום הראשון, והמעניין הוא שיטתיהם כוללים את ברוכוב בסיעת פועלי-ציון. הרמזי חוגר ומטעים במפורש, כי "בין מצדדי הא"י הטריטוריאלית או הטריטוריאליות הא"י אנו רואים את צבי אברהמי ואת הפועלי ציון ברוכוב".¹²

יש יסוד להניח, כי עם שהבהין הרמזי הארץ-ישראליות הטריטוריאלית של ברוכוב, העשויה לקרבו לטריטוריאליסטים, לא נתכוון לספתו על המפשרים. בכתבה מה-13 ביולי, יש עוד אחזור לדון בה, הוא מבליט בהרחבה את נאמו התוקפני של ברוכוב בעת התוועדות אחרת של ציוני-ציון נגד אנשי המועדון הציוני, שהיפסו הסדר כדי להיענות לדרישות הגוהלות של הטריטוריאליסטים בפורקונפרנציה הרוסית.¹³

למחרת, ביטבת, קיינו הסיעות השונות התייעצות, וכפי שמציין רובוסקי, התגבשה במהלכן שיטת "הבלתי מתפשרים", שעם מנהיגיה נמנו ד"ר קלוזנר, מוסנזון, שיניקין, בוגרשוב ועוד, ואשר שמה לה למטרה "להלחם בכל עוז נגד פועלי-ציון הארצישראלים המודים בארץ-ישראל אך מנקודת הראות של הארציות".¹⁴

9. שם.

10. הזמן, 1905, גליון 148 (25 ביולי). התפרצות ברוכוב נגד שיניקין אפשר שהיתה חלק מנאום. בהקשר זה אמר לי יצחק גרינבוים כי זכור לו איזה נאום של ברוכוב שלא נשא חן בעיני אוסישקין.

11. הזמן, 1905, גליון 150 (14 [31] ביולי). המועדון הציוני שיקף את גישתו של צ'לנוב ותומכיו בקרב ציוני-ציון.

12. הזמן, 1905, גליון 153.

13. הזמן, 1905, גליון 149 (13 [26] ביולי). מכתב בוגרשוב לאוסישקין, אצ"מ A/24/35.

בערב, במוצאי י"ב, נתכנסו ציוני-ציון לישיבתם השנייה כדי לפסוק בעניין ההחלטה העקרונית נגד האוגנדיזם והטריטוריאליזם, שהוגשה על-ידי ועדה בהרכב של עשרים איש, נציגי כל הסיעות. בישיבה הוללו פועלי-ציון סערה, בתבעם במפגיע לנאום על הנושא הזה. אוסישקין ההעקש וטען כי על המוטב להסתפק בסעיף הנדון בקבלת סיכומים בלבד, ייכן הערב נועד להרצאה ולוויכוח בשאלות עבודת ההוזה בארץ. קרוב לוודאי, כי עמדה אוסישקין כלפי פועלי-ציון נתקשה קמעה, ומעתה תתגלה בדיוני הקונגרס סטבעה בחוזהם של אי-אמון ואיבה. כלום נתכוונה קשיחות זאת לשתי הקבוצות שבקרב פועלי-ציון? לעניין זה אדרש להלן.

מטכילה אוסישקין את נאומו הכרוגראמתי בעניין עבודת ההוזה בארץ, הושמעו בהתייעצות הרצאות אחדות שבאו אך ורק כדי להרחיב את יריעת הבעיה וכולן הודהו עם דרישת אוסישקין. בין המרצים היו הד"ר אביגדור יעקובסון וד"ר הלל יפה מארץ-ישראל. האחרון נתקבל במחאות כפיים סוערות. גם פועלי-ציון השתתפו בדיון על-ידי אברמוביץ (אברהמי) וברוכוב. ושוב רושם הכתב עליו, כי הופעתו נתקבלה במחאות כפיים. אין להניח כי היה זה מפגן של פועלי-ציון, שכן היה טבעי, שהמרצה הראשון מתוכם יזכה לקבלת פנים אוהדת, והכתב (רוז'אנסקי) לא היה מתעלם מהדבר. אלא שהתגובה היתה משל כל הנוכחים, והיא נועדה לברוכוב אישית.

מכל מקום ניתן לסכם:

- א. ברוכוב נחשב על-ידי העיתונאים כמי שנמנה עם פועלי-ציון, ומצדו לא נעשה שום מאמץ להכחיש את העובדה אלולא היה כך.
- ב. בקרב פועלי-ציון נספה ברוכוב על אגף 'הבלתי מתפשרים' בגישתו הפלש-תינאית — כלומר הוא נוקט עמדה מקבילה לקבוצת 'הבלתי-מתפשרים' של אוסישקין, בוגרשוב ומוסנון, ובכך הוא נבדל מקבוצה אחרת של פועלי-ציון.
- ג. בשאלת ארץ-ישראל הוא נוקט את הביסוס המעשי ולא את הביסוס העקרוני (נגד פלשתינזמאניה). ונראה כי בזה הוא מסויג מקבוצת אוסישקין.¹⁴

בפורקוגפרנציה הרוסית

נפנה עתה למידע על הופעת ברוכוב בפורקוגפרנציה הרוסית. כפי שנהוג היה בכל קונגרס, נקבעה התוועדות מוקדמת של ציוני רוסיה ב-11(24) ביולי. ברגיל עסקו ישיבות מסוג זה בבחינת הדין והשבון של המורשים לשנים שבין קונגרס לקונגרס ובהתווית קווי פעולה לעתיד. הישיבה נפתחה בשעות הערב, בהנהלתו של טיומקין.¹⁵ הוא הציע לבחור נשיאות במתכונת מקובלת: יושב ראש, שני סגנים ושלושה מזכירים (לעברית, לרוסית וליידיש) ולזה צירף הודעה

14. עיון ב' ברוכוב, 'לשאלת ציון וטריטוריה', כתבים א, תל-אביב 1955, עמ' 85 ואילך; וכן מכתבו של ברוכוב לאוסישקין מן ה-2 באפריל 1905 (מ' מינץ, 'איגרות ברוכוב לאוסישקין, הציונות, ב' (השל"א), עמ' 282.

15. ראה כרוניקה, 1905, גליון 28, עמ' 12.

כי הפעם מסרבים המורשים להיבחר לנשיאות, והוא צריכה להיקבע מקרב הצירים בלבד.¹⁶

את רשות הדיבור נטל הד"ר אלכסנדר שטיין מיליאבטגארד מטעם האוגנדיסטים, והציע כי הירושב ראש ייבחר מקרב הרוב, היינו ציוני-ציון, ואילו הסגנים ייבחרו, אחד אחד, מבין הטריטוריאליסטים והאוגנדיסטים. נוסחתו של ד"ר שטיין להרכבת הנשיאות חרגה מהדפוסים המקובלים והסבה מבוכה לטיימקין. בתגובתו לא העלים את אבדן העצות שהוא שריו בן והודה, כי יש חידוש בהצעה, לפי שזו הפעם הראשונה בתולדותיה. שציוני רוסיה מפולגים למפלגות מוגדרות. ברם, במקום להתיר ויכוח במליאה, בחר להגיש את הדרישה להצבעה מיידית.¹⁷ אך בטרם הצבעה, גיתנה לוציגי הסיעות רשות ההצעה. נציג הטריטוריאליסטים, יוכלמאן, הטעים את הודעות סיעתו עם סיעת האוגנדיסטים. נחמן סירקין, בשם פועלי-ציון-ס"ס (סיוניסטים-סוציאליסטים), תמד בהצעה והצהיר, כי קבוצתו איננה מבקשת מקום בנשיאות, עפאת האפשרות שלא תוכל לישאת באחריות בעבור מעשיה.¹⁸

גם ברוכוב היה בין מוסרי ההודעות הפרלימינאריות. ולפי שטעמו של העניין נוגע למוקד בירורנו, אנסה לפרוש את יריעתו המלאה. ראשית נתקלה הופעתו בשתי תגובות עיונות. האחת עם הפתיחה, בה הצהיר 'בשם קבוצת הציונים הסוציאליסטים, המכונים פועלי-ציון הפלשתינאים',¹⁹ כתב 'הצפירה' מדווח כי ברוכוב מודיע בשם פ"צ הציונים ונתקבל בצחוק מקרב פ"צ. קוראים: זיוף! צביעות!

ב ו ר ג' ו י ז' י

הזמן תיאר תיאור מרשים עוד יותר, וזו לשונו:

מר ברוכוב מפולטאווה רוצה להודיע גם הוא בשם כתת "פועלי ציון" [...] אבל עוד המלה על לשונו ובשורות פועלי ציון מוחים בכח נגד השם הזה. סירקין וחבריו צוחקים; "גם אלה פועלי ציון!" ואולם מר ברוכוב עומד על דעתו שדוקא הם הנם פועלי ציון אמתיים ורק אחרי חצי שעה של התוכחות הסכים להוסיף: פועלי ציון הישנים המחזיקים בפלשתינא [...] (1905, גליון 151)

הודעתו של ברוכוב, אליבא דכל הדיווחים, נסתכמה בטענה דלקמן: 'עם שהננו מודים בעקרון הנציגות היחסית בבחירות, הרינו מסתלקים מנוסתו של שטיין, לפי שאיננו רוצים לתת מקום לסיבוכים יתרים במהלך הבחירות'.²⁰ אף הודעתו עוררה גל של תגובות מחאה, והדברים מובנים.

16. שם. ההצעה היתה מצד אחד פועל יוצא של הפרוגרמה הארגונית של אוסישקין (ועוד ידובר בה), ומצד שני סיעה לסילוקם של נציגי האופוזיציה ממוסדות הנשיאות.

17. הזמן, 1905, גליון 151 (15) [28] ביולי. ביוסחוד' נאמר כי טיימקין הציע אלטרנאטיבה, הפסקה בדיונים (1905, גליון 29).

18. הזמן, 1905, גליון 151 (15) [28] ביולי.

19. כרוניקה, 1905, גליון 28, עמ' 13.

20. הצפירה, 1905, גליון 150. ההדגשות שלי.

21. הניסוח על פי ה'כרוניקה', 1905, גליון 28, עמ' 13. נוסת הודעתו של ברוכוב על פי

כידוע, לא הגיע מושב זה של הפורקונפרנציה הרוסית לכלל סיום מחוקן, המתנגדים פתחו באובסטרקציה סוערת ומתוכננת. לא הועילו לו ליושב הראש מאמציו לקיים דיון נוהלי מסודר. גואמי האופוזיציה העמידו את אוזרת האיבת. בעיקר בלט סירקין, אשר ייחס לרוב 'העדר תבונה פוליטי וכיוון את התקפתו נגד פועלי-ציון. בסערת הרוחות שנתרגשה, נתמך הגואם על ידי שניים מהבריו, ולפי 'ווסחוד', התגולל השני מהם על פועלי-ציון הפלשתינאים, המתעקשים ביותר באירצונם לנהל משה ומתן. והכתבה ממשיכה: 'פועלי-ציון הפלשתינאים מוחים. השמאל (האופוזיציה) תובעים שברוכוב יחזור על גילוי דעתו הקודם. בלחץ היושב ראש הוא עושה זאת. השמאל מוחא כף באירוניה.'²²

משובר היושב ראש, במקצת, על סערת הרוחות, הוגשו שתי הצעות נוהלות החופות. האחת הציעה להפסיק את הדיון ולעבור לבחירת הנשיאות. והשנייה, ש'ן יצחק גרינברג, הרשה להפסיק את ישיבות הפורקונפרנציה. עד שהקונגרס עצמו יכריע ביטאלה העקרונית של האוגנדיזם.²³ רשות הדיבור נתנה לצ'לנוב, שעם התייצותו לתו לנאים נרגעו הרוחות.

וכך טען צ'לנוב בלשונו של משה קליינמאן מ'חומץ :

אני אינני בקי כל כך בסדרי הפרלמנטים באירופה, וכמה שאני מכיר בהם כמדומה לי שאין עדין חוקים קבועים ועננהים מקובלים בדבר זכויות הכעוט בנשיאות. אבל מטעמים אחרים לגמרי אני מכיר בזכותו של המעוט לדרוש גם הוא את נציגותו בנשיאות הנבחרת, ולפיכך מציע הוא שציוני-ציון יישבו לעיון בדבר ויציעו מקץ עיון הצעותיהם.²⁴

צ'ן צ'לנוב היו ללא ספק לפשרה, שתאפשר את דיוני הפורקונפרנציה הרוסית, והיא עלתה בקנה אחד עם חתימת הכללית למנוע קרע ארגוני. בלתי מתאחה, עם האוגנדיסטים.²⁵ כתב 'הזמן' שזר לתוך סיפורו תיאור של אפיוודת שנתרחשה לאהר געילתו הרישמית של המושב. לפי דבריו ביקשו ציוני-ציון לקיים התייעצות בו במקום :

ניסו עוד לדבר ז'אבוטינסקי וצ'לנוב, ברוח של רדיפת שלום ומתוך הידאה בזכותה הצודקת של האופוזיציה בגבולות מסוימים, אבל לא להאחד ולא להשני נתנו לסיים דבריהם [...] ז'אבוטינסקי פנה אובסטרקציה מצד חבריו [ציוני-ציון], ביחוד מצד החבר בוגרשוב, אשר צעק כי 'אין לנו הפז להתרפס בפניהם! בכוהנו גלך? וכאשר ז'אבוטינסקי רצה לדבר עמד בוגרשוב על ימינו ודבר אף הוא. קפץ ז'אבוטינסקי על השולחן, קפץ אחריו גם הוא [...].

²² 'הזמן' הוא בלתי מובן, וכנראה מסולף, ניסח ה'ווסחוד' (גליון 29, עמ' 23) דימה לניסח 'כרוביקה'.

²³ ווסחוד, גליון 29, עמ' 24.

²⁴ הזמן, 1905, גליון 150 (14 [27] ביולי).

²⁵ שם, אותם הדברים גם בווסחוד, גליון 29, עמ' 25.

²⁶ הזמן, שם. כאן משהקף המאבק בין קבוצת צ'לנוב לבלתי מתפשרים.

למחרת, ב־12 (25) ביולי, נתכנסו ציוני־ציון לשיקול את עמדתם במאלה שנתער-
רה בליל אביב, תיאור מפורט, היחיד שמצאתיו, נכלל בדיווחו של "רוזנצקי
ב'הזכרון".²⁶

להתייעצות ינתקיימה בתהלתו של חיים וייצמן הובאה החלטת ועד ציוני
ציון, שגובשה עוד בערב הקודם, כנראה סביב לפיזורת של הישיבה הראשונה
בפורקונפרנציה הרוסית. הוועד ביקש להציע למליאה לדחות את תביעתה של
האופוזיציה מישיבת עמרים : (א) לפי שהם מיעוט, (ב) מפני שאינם עומדים על יסוד
הפרוגרמה הבולואית, ועל כן ראוי שיצאו מהסתדרות הציונית. נהת פרילוצקי
קם לדבר נגד הצעת ההחלטה, הוא דחה את רעיון פסילת הברותם בהסתדרות הציונית
וטען לזכותם לייצוג בנשיאות. גם צילנב לימינם, אלא ידרש לצימצם את
חלקם בנשיאות. ד"ר שמריהו לויץ קרא תגר על קודמיו בוויכוח, ולפי שנמצאו עוד
רבים אשר ביקשו להגביר על הצעת ההחלטה, הוסכם לקבוע נואמים ראשיים —
שלושה בעד התחייבות בתביעות הטריטוריאליסטים ושלושה נגד כל פשרה ובעד
איטור מלא של החלטות הוועד. והנה בין הנואמים בעד, רושם רוזנצקי את ז'אבו
טינסקי, אברסון, שורצמן, ואילו נגד : גרינברג, מוסנזון וברוכוב. נתקבלה
החלטה כרוה הצעות הוועד ברוב של 110 קולות, נגד 35 ו־24 נמנעים.²⁷

קרוב לוודאי, שבו ביום התקיימה ישיבה סוערת גם של סיעת פועלי־ציון הפלש-
תינאים. אין אנו יודעים את תוכן הדיונים וכיצד נתפלגו משתתפיה במחלוקת. מכל
מקום נדונה יש השאלה שהסעירה את הפורקונפרנציה הרוסית, בכלל, והופעתו של
ברוכוב בינם פועלי־ציון, בפרט. ניתן לישער שהרוב בקרב פועלי־ציון נטה לנהל
מסל לבני האונגדיסטים וצידד במגמת הפשרה של צילנב וזיבוטינסקי. הדברים
מסתברים מן ההצהרה של פטיה מנזון בישיבה השנייה של הפורקונפרנציה הרוסית
ב־12 לחודש בערב, ומהעובדה שברוכוב נתחייב להתנצל בפומבי על גילוי דעתו
מאמש.²⁸

ב־12 לחודש, בערב, נתכנס המושב השני של הפורקונפרנציה הרוסית. היושב
ראש שטיינן רוזנבאום הצדיק את העדר חברי הוועד הפועל הרוסיים, בטענה שהם
עסוקים בישיבות הוועד המועל הציוני. את החלטת ציוני־ציון נתבקש להביא
מוסנזון, הודעתו הבלתי פשרנית הטילה טוב את המושב למצב של אנדרלמוסיה.
רוזנבאום הטייל במידה כלשהי לגבור על הסערה, ורישות הדיבור נתנה לפי מנזון,
אשר הצהיר בשם פועלי־ציון הפלשתינאים כדלקמן :

"יום מפלגה אין לה זכות לקבוע עד לקונגרס עצמו, אם חברי מפלגה זאת
או אחרת הם ציונים. רק הקונגרס יהא זכאי להכריע, אם הטריטוריאליסטים

26. 1905, גליון 153 (18 ביולי). ר' גם ב'כרוניקה', 1905, גליון 28, עמ' 51.

27. כרוניקה, גליון 28, עמ' 51. ב' אברסון הוא מאנשי הפראקציה הדמוקראטית בוטני.

28. דער פריינד, גליון 155 ; כרוניקה, גליון 28, עמ' 52 ; ווסחוד, גליון 29, עמ' 26. ראה
גם : א בעריכט פון דעם זייעבענטען קאנגרעס, הוצאת ס"ס, 1905, עמ' 18.

29. ווסחוד, גליון 29, עמ' 25.

הם ציונים או לאו. זוהי שאלה עקרונית הכפופה לחלוטין להכרעות הקונגרס.³⁰ ה'ווסהוד' מוסיף שמבזון נגע אף בעניין גוסף ואמר: 'גילוי הדעת שניתן בישיבה הקודמת על-ידי ברוכוב לא היה על דעת כל סיעתנו. אנו, כסיעה נמנענו מלהצביע'.

בעקפין ניתן כאן אישור שבין הנמנעים בישיבת הבוקר של ציוני-ציון היו פועלי-ציון, פרט לברוכוב, ועוד אי-אלה חברים שנספחו עליו. עדות זאת מתאשרת חלקית גם על-ידי הידיעה שנתפרסמה ב'דער פריינד'.³¹

נמצא שפועלי-ציון אימצו לעצמם את תפישת גרינבוים, שבעניין העקרוני של הזהות הציונית של הטריטוריאליסטים, יש להתדיין לאחר שתכריע מליאת הקונגרס. לא ברור אם תמכו פועלי-ציון בדרישה לנעילת המושב של השורקונפרנציה הרוסית עד לקבלתה של הכרעה מוסמכת. אילו נתכוונו להמשיך המושב על בסיס של פשרה כלשהי, היה עליהם להצביע בישיבת הבוקר של ה-12 ליולי נגד החלטת ועדת ציוני-ציון. אבל, לפי שנמנעו, יש מקום לסברה כי ביקשו למעשה להפסיק את הכושב, וכתב 'דער פריינד' פירש את החלטתם בצורה סובייקטיבית למדי.³²

אולם בכך לא תמה פרשת ברוכוב. על פי 'ווסהוד' עורר גילוי דעתו של מינץ בקשר להצטרפת ברוכוב בערב הקודם והודעתו בדבר אופן הצבעתם בישיבות הבוקר, תגובה רועמת מצד ציוני-ציון, הללו עטו אל הבמה ונדמה היה כי יגיעו לידי התגושתות של ממש. ברוכוב נדרש להוסיף. וישוב על פי 'כרוניקה' אמר:

הנני מצהיר, שהודעתי מאתמול לא יצאה מאת הארגון, אלא מקבוצה מסוימת הקרובה אלי. ולפיכך יש לראות את הופעתי מאתמול כהודעה אישית כמעט (רעש איום).³³

מישה קליינמאן ב'הזמן' מוסר את הדברים בפאראפראזה כדלקמן: 'אתמול בערב, כשהוצעה השאלה ע"ד בחירת הפרזידיום, לא היתה לו אז שום אינסטרקציה מחבריו. כי כל השאלה באה כל כך פתאום, עד שלא יכול היה לבוא בדברים עם החברים ולכן הוא מודיע כי מה ישהיג אתמול "בישם שלושים חברים" היה כמעט דעתו הפרטית'.³⁴ 'ווסהוד' איננו סוטה מתוכן הדברים, אך מתאר את המאורע בצורה

30. כרוניקה, גליון 28, עמ' 51.

31. בגליון 155 מדווח כדלקמן: 'א פארשטעהער פון די פאלעסטינישע פועלי-ציון ערקלערט אז די גרופע פון פאלעסטינישע פועלי-ציון געהט זיך פונאנדער מיט די ציוני-ציון אין דער פראגע, מיט וועלכער די קאנפערענץ איז איצט פארנומען, און איז איבערצייגט, אז די פאדערונג פון דער מינדערהייט דארף באפרידיקט ווערן'.

32. על פי 'דער פריינד' לא ברורה הצבעת פועלי-ציון. היה עליהם להתנגד ולא להימנע. אפשר שהכתב שמע את הדברים בצורה סובייקטיבית למדי, משום נטייתו לטריטוריאליסטים.

33. כרוניקה, גליון 28, עמ' 51 (ההדגשה שלי). (Pächtergenossenschaft) גליון 8, בסקירתו של בנימין נהזונדי, נזכרת הופעת ברוכוב בהקשר לקבוצת 'הבלתי מתפשרים'.

34. הזמן, 1905, גליון 153 (18 [31] ביולי). הנוסח מציל במקצת את יוקרתו של ברוכוב, ואפשר שמישה קליינמאן הודרך לצורך זה.

העשויה להעלות על הדעת את האפשרות כי ברוכוב הוכרח להצהיר הצהרה, מאחר שהאספה לא הסתפקה בגינויו העקיף בפי מגוון.

כנראה שהאינפורמציה שניתנה בעיתונם של פועלי-ציון האוסטריים מוסבת אף היא על אותו העניין. ב'דער יודישער ארבייטער' מ'15 באוגוסט 1905, פרסם כתב העיתון (כנראה שלמה קפלנסקי) דו"ח על הקונגרס, ובפסקה אחת נתפנה לטפל בענייני פועלי-ציון. הוא מבחין בקרב סיעת פועלי-ציון הרוסית (הפלישתניאית) בשתי קבוצות:

א. קבוצת לבקובסקי הראדיקאלית (לדעת הכתב), שחבריה באו מווארשה, יקאטריןסלאב, קיוב, דווינסק, רוטוב.

ב. קבוצת ברוכוב, שחבריה מייצגים את ויטבסק, סימפרופול וכמובן פולטאבה. הקבוצה הראשונה מתאפיינת כאנטי-טריטוריאליסטית השואפת לעבור למאבק נמרץ למען 'הסאציאל-ציוניזמוס', מיד לכשתושג ההכרעה בעניין הטריטוריאליזם. ומשמעות הדבר, הסתייגות מאוסישקין ומדיניותו. ואילו השנייה טענה לחובתם של פועלי-ציון לשמור לאורך הקונגרס כולו אמונים לאוסישקין.

זאת ועוד: אם נאמנו דברי הכתב, ביקשה קבוצת לבקובסקי להתגבש עוד בקונגרס עצמו כסיעה פועלי-ציונית עצמאית ויומרתה עלתה בקנה אחד עם מגמתם של פועלי-ציון מארצות הברית, אנגליה ואוסטריה, ואילו הקבוצה השנייה הסכימה לטשטש את זהותה עד סיום הקונגרס. ועוד מספר הכתב, שקפלנסקי שיתף עצמו בישיבת הקבוצה השנייה, בערבו של יום ג', כלומר בטרם נחכנס המושב השני של הפורקונפרנציה הרוסית, וניסה לישללה שלא לתת ידה לאוסישקין, אולם לשיא. אף עדות זאת מורה, שלקראת ישיבת הערב של ההסתדרות הציונית הרוסית, היה הקרע בין פועלי-ציון מסוגם של לבקובסקי-מגוון לבין פועלי-ציון מסוגו של ברוכוב, שלם.

המושב השני של הפורקונפרנציה נסתיים בלא כלום. ברם, לסערת הרוחות היה המשיך בהתוועדות ציוני-ציון ב-13 לחודש יולי אחר הצהריים. כתבה מפורטת על המתרחש הביא חרמוני ב'הזמן'. מסיפורו עולה, כי בבוקרו של אותו יום נתקיימו התייעצויות של הסיעות, ובכללן של פועלי-ציון הפלישתניאים. טוב אין אנו יודעים את תוכנה. בישיבת המליאה של ציוני-ציון לא באו, כנראה, לידי ביטוי מפורש הניגודים שבקרב פועלי-ציון. פתח את ישיבת המליאה אוסישקין, אשר טען, בין היתר, למסירת התפקידים בתנועה הציונית לידי ציונים מהימנים, והטיף לקשיחות ביחס למבקשי הפשרות לסוגיהם. הוא תבע עמידה ממושטעת ואחידה בקונגרס על אף חילוקי הדעות. לתוך דבריו נשתרבו אף איזם: 'יחד, ברוח מאוחד, צריכים אנו להתלחם עם אויבנו הכללי. ואלה שבאופן זה או אחר — ואפשר גם בלי הכרה והבנה — לא ישימו לב לתכנית ההיא — הפרייבורגית — ונוספו גם הם על

ש ו נ א י ג ו 135

35. חרמוני, הזמן, 1905, גליון 153 (18 [31] ביולי). המובאות — מאותה הכתבה (כל ההדגשות שלי).

הוויכוח שכ' והשף את המחלוקת בין הקיצונים למתונים שבקרב ציוני-ציון. אלה תבעו, כאמור, את אחדות העיקרון והטכסיס, ואילו האחרים ביקשו להפריד, לא לדחוק את הקץ ולא לשאוף לעקירתם של הטריטוריאליסטים והאוגנדיסטים. חרמוני כביא תקציר מנאמו של ברוכוב, כמדגם לנוסחם של הקיצונים; והנה לשונו:

בעוד ימים ובימינו לבין הטריטוריאליסטים, מתנגדינו מבחוז, העומדים עוד בפנים — ברח' עם אלה, הקוראים לעצמם בשם ציונים מדיניים — התחיל מלחמה. והמלחמה תהיה כנראה לחייהם ולמות! לו היתה המלחמה הזאת רשמית, לו בלחנו עם עם אחר ולו יצא או איזה איש בגדנו הלא היינו יושפים אותו על פי משפטי המלחמה? מצב מלחמה הוכרז במחנה. נחוקק חוקים מיוחדים לשם המצב הזה ולשם הצלת האידיאל שלנו. את התכנית הזאת קבלו עליהם לחובה רוב הציונים ואיך זה ימצא חלק אחר, קטן, שימאן בה. הלא בוגדים הם בנו, בציונות ובארץ ישראל, ממש כטריטוריאליסטים! כולנו מודים — אהרת לפחות לא שמעתי — כי על כל אחד מאתנו לותר על הלוקי הדעות שבימינו בנוגע לשאלות אחרות ולהתאחד, אך הנה גם שמעתי, כי מספר ציוני-ציון יסדו איזה "קלוב ציוני", מה טיבו של עובר זה? הלנו הוא או לצריבו?

עם כל התסתייגות האפשרית לגבי מידת מהימנותם ודיוקם של הדברים האלה, שנשמנו על-ידי חרמוני והובאו בלשונו, ברור שברוכוב נקט נוסח הזהה כמעט לחלוטין עם מגמתו של אוסישקין. גם הוא הטעים את מצב המלחמה. גם הוא ראה את האוגנדיסטים והטריטוריאליסטים כמצויים זמנית ('עוד') בהסתדרות הציונית; ושכל הנזטה להם חסר, יש לשאול לגביהם הלנו הוא או לצריבו.

על דברי ברוכוב השיבו פרלמן מאודסה וגרינבוים מיוארשה, שנמנו על 'הקלוב הציוני'. שניהם נקטו לשון התגוננות והשתדלו שלא למחות את הקו. הם עמדו על חשיבות העיקרון הפלשתינאי, אלא 'שאיננו מחויבים לסור למשמעת איזה קומי-טה, שובחר בסוד בפריבורג' — לשון פרלמן, ואילו גרינבוים הבטיח לציית להחלטות הוועד של ציוני-ציון שנקבע בפריבורג.

הגדיש את הסאה גואם, שדרש להבהין בקרב המורשים, בין אלה שהם 'נוחים' לבין אלה שהם 'קשים'. הוא תבע לבחור לחפקידים 'מורשים ציוניים'. צ'לנוב, אשר העריך, ובצדק, את הדברים כהתרה בגדו, השיב מלחמה שעה:

בנוגע לציון קשה הנני כבדל, ואינני מתפשר. מוצק אני כרוב היריב באולם זה [...] בנוגע לציון ובהתנגדות לטריטוריאליזם, תמים דעים אנכי עמכם. אני מתפרד קצת מכם והולך לשטתי שלי אך בנוגע לטכסיסי המלחמה, עלינו לכבוש את האויב לאו דוקא בכוח, כי אם בצדק, כפי שאני משיג אותו.

בו בערב קיימו ציוני-ציון אספה, כדי להביא לידיעת הצירים את הנחיותיהם. על פי 'כרזניקה' ריכזה האספה קהל עצום. באמו ד"ר שמריהו לוי עברית, וולאדימיר-זנה טיזומקין רוסית, ד"ר היינריך לונה גרמנית וקארל שטאנד פולנית. הנאומים ביססו, כל אחד בלשונו ועל פי דרכו, את החלטת פריבורג, וזו אושרה במהיאת

כפיים סוערת. ברם, המפגן של תמימות דעים כללי היה מראית עין בלבד. עם סיומה של האספה נתבעשה מחלוקת מאהורי הקלעים. פועלי-ציון ביקשו להביא לידיעת הקהל את הסתייגותם מהחלטת פרייבורג. על פי 'דער פריינד' נתכוונו להביא גילוי דעת נפרד. אוסישקין הצביע על בקשתם וזו נדחתה. כשתמה האספה, רצו פועלי-ציון למחות בו במקום, אלא שנסיונותיהם הושמו לאל.³⁶

למחרת, ב'14 (27) להודי, בין ישיבת הפתיחה של הקונגרס לבין הישיבה הטעונית, שנועדה בו ביום לשיעות אתריי-הצהריים, נתקיימה מגישה בירור של ציוני-ציון הרדזיים בקשר לתקרית. מתברר, כי הגורם שהמריץ את הנחלת ציוני-ציון לקיים את הבירור, היה החשש שמא יצטרפו חלק מפועלי-ציון למתנגדים לבחירתו של אוסישקין כאחד מסגני הנשיא במושב הקונגרס השביעי. אוסישקין יפתח את הבירור, ביקש לצמצם את המהלוקת להבהרת הלכו הוא בתקרית האספה, וסיפר את תולדות הכנתה. על כינוסה החליט עוד הוועד שנבחר בפרייבורג. בוועד הוסגרו לפועלי-ציון שני נציגים, 'שאחד מהם, מפני סבה בלתי ידועה לנו, לא היה בא כלל לאספותינו. ולפי שמטרת האספה הייתה 'להוכיח לכל הציונים, כי בנוגע לציון, כל הציונים האמיתיים המה בדעה אחת, הוסכם על מספר נואמים שידיברו בשם החלטת פרייבורג ואחר כך תוגש לאישורה.³⁷

נקבעו ארבעה נואמים. הנואם הרביעי שהוצרך לישאת דברו ביידיש, הוקצה לפועלי-ציון. אבל גם בנוגע לארץ-ישראל אין כל אחדות בין פועלי-ציון ולו עמדנו על דעתנו — סיפר אוסישקין — כי הנואם הווארגוני יהיה פועלי-ציון, צריכים היינו להעמיד שני נואמים, ולבכר את הווארגון על הישפות האחרות ובפרט על שפתנו. וזה לא היה רצון, ועוד סיבה לדבר: 'המפלגה הזאת היא היותר קטנה בתוכנו. החלטת, אפוא, שהנואם יהיה חיים וייצמן. פועלי-ציון מיתו ונימקו את התנגדותם בעברו של הנואם. הם איימו בשערוריה במהלכה של האספה. אוסישקין הגיב בטענה 'שהקהל יבין את השערוריה כפוגה מעיקרה נגד החלטת פרייבורג ולא נגד הנואם, ויעץ לפועלי-ציון לישקול בדעתם. מאוחר יותר בא אחד הנציגים והודיע כי פועלי-ציון מבקשים רשות להסביר לקהל את סיבת כחאתם ואחר כך יעזבו את האולם במופגן. אלא שבינתיים הגיעה ידיעה כי הנואם המיועד ייערך מהאספה. על כך נראת היה לאוסישקין, כי ממילא בטלה העילה למחלוקת. אז הודיעו פועלי-ציון כי ימחו על עצם הרעיון למסור את רשות הדיבור לזייצמן.

כאשר נפתחה האספה דרש נציג פועלי-ציון את רשות הדיבור, ואוסישקין טען להצדקתו, שלא שמע כי הלה ביקש לנאום בנוגע להחלטת הפרייבורגית. מסתבר

36. דער פריינד, 1905, גליון 156. כרוניקה, 1905, גליון 28 (28 ביולי), עמ' 57. משה קליינמאן (הזמן, 1905, גליון 153) מאשר כי 'הפגו לפרסם את ההחלטה שלהם שהכנה הוא כי אמנם עומדים ביחד עם כל הבלוק על הבסיס הפלשתינאי, אבל הוא אינו להם החלטה פרינציפאלית. בפרינציפ הם מכירים רק את הטריטוריאליזם בציונות, אבל במעשה אינם רואים שאפשר להשיג את משאת נפשם מלבד ציון'.

37. הזמן, 1905, גליון 155 (20 ביולי [2 באוגוסט]). הפגישה תוארה עליידי הרמוני. התיאור המרובאות הלחן מאותו הגליון. ההדגשה שלי.

שלאורך כל הערב התנהל משא ומתן עם פועלי-ציון כדי למנוע את הופעתם המתבי-
 דלת. אוסישקין קבל על ריבוי הדעות והמשלחות שבקרבתו, ש'בלבלוהו' לחלוטין. הוא
 סיים בהערה אישית, בנוגע לבחירתו כסגן נשיא של הקונגרס: 'שמעתי אומרים כי
 רבים מכם יפגשוני שמה בשריקות. לפגישות כאלה מצד הטריטוריאליים הורגלתי
 כבר ואיני פוחד מכל זה. אבל אם גם אתם קמים נגדי, אז המצב הוא אחר לגמרי,
 וזה מה שצריך לברר/.

ענה לאוסישקין פ' מנזון, שלא הכחיש את העובדות, אבל האירס באור שונה.
 (הכתב לא פרט בנידון, וחבל). אלא שבמסגרת דבריו ביקש מנזון להעמיד את
 המכונסים על העובדה שהוא מדבר בשם סיעה אופוזיציונית. וכאן מוסיף הכתב
 ומבאר: 'בניגוד לכתה אחרת מפועלי-ציון עם ברוכוב בראשה, ההולכת יד
 ביד את ציוני-ציון/.

ככה תמה פרשת הפורקונפרנציה הרוסית וספיתיה. מה נובע, אפוא, משורת
 העדויות ?

- א. גם בפורקונפרנציה הרוסית נמנה ברוכוב עם סיעת פועלי-ציון, אלא שהוא
 מייצג בתוכה את הקו הנוקשה, היתה עם מגמת אוסישקין וחבריו במליאת
 ציוני-ציון.
- ב. ברוכוב הוא קרוב לוודאי אחד משני החברים המייצגים בוועד ציוני-ציון את
 פועלי-ציון. הוא משתתף בישיבות ומעודכן עד למאוד לגבי הכוונות, ואילו
 החבר השני המייצג את הקבוצה שבשמה דיבר מנזון, לא נכח בישיבות,
 כנראה, בכוונה תחילה.
- ג. הופעתו של ברוכוב במליאת הפורקונפרנציה ובמליאת ציוני-ציון, לא רק
 שאיננה על דעת כל פועלי-ציון, אלא צביונה הוא אנטאגוניסטי מובהק לגבי
 חלק מהם. פועלי-ציון מיסודם של לבקובסקי-מנזון תותרים להביא את
 הדבר לידיעת הקהל הרחב. גם ס"ס מודעים למצב.
- ד. בין אוסישקין לשיינקין יש חילוקי דעות לגבי היחס לפועלי-ציון. שיינקין,
 שאיננו מעודכן דיו, כורך אותם יחד לגנאי, ואילו אוסישקין אוהד את קבוצת
 ברוכוב, ההולכת יד ביד עם ציוני-ציון.
- ה. מאחורי הקלעים של הפורקונפרנציה פועל איזה 'קומיטטה', המכוון את
 התמרונים השונים.
- ו. בפורקונפרנציה נעשים מאמצים טכסיסיים למנוע את הופעתם הבדלנית של
 אנשי לבקובסקי, ואוסישקין נזקק בעניין זה לתרוצים שונים. ברוכוב משובץ
 בהליכים אלה.

בקונגרס הציוני השביעי

כבר בפתח הדברים, מוצא אני לבחון להטעים את התרשמותי שלעומת נוכחותו
 האינטנסיבית של ברוכוב בעת דיוניהם של ציוני-ציון בפרייבורג ובבאל, בתוך
 מושבי הפורקונפרנציה הרוסית ומסביבם, בולט רפיונה בישיבות הקונגרס הציוני
 עצמו. קולו של ברוכוב נדם, כאילו, הן בעת הוויכוח המדיני והן בעת ההתנצחויות

מסביב לפעילותו המעשית בארץ. התרשם מציאתו מתחדשת רק עם המעבר לדיון הארגוני, כלומר ביום א', ה-17 (30 ביולי, בעת ישיבת הערב. הערכתי מיוחדת לא רק על הפרוטוקול היבש של ישיבות הקונגרס, אלא גם על המידע בדבר הפעילות שמלבד המכונס בעתונות היומית והפריוודית.

אפשר לתרץ את העובדה בריבויים של אישים ציוניים אשר התרסקו על בימת הנואמים ודחקו את הצעירים מקרוב באו. ואפשר שהסיבה היא שפועלי-ציון הפלשתינאים היו מיוצגים על-ידי מאטים ולבקובסקי כגנראל-ירדנרי בוויכוח הכללי, והדבר שיקף את משקלם די והותר. על פי המקורות הנצויים, אין אנו יכולים לדעת. כיצד ומדוע נקבע לבקובסקי לנואם ראשי בשם פועלי-ציון. זהסכמתו, או השלמתו בדיעבד, של ברוכוב שלבקובסקי ייצג אותו בוויכוח הכללי, עם שהוא עשוייה להסתבר מטעמים ארגוניים, היא מוקיטית מהבחינה העקרונית, מפני שבנאומו של לבקובסקי הדהדו היטב נעימות היוזרה-הדניה, וברוכוב השכיל להשיגה בתו.³⁷

ברם אפשר, וכך עולה מעדותו של כתב דער יודישער ארבייטער האוסטרי, שלאחר התקרית באספה של ציוני-ציון (ב-13 [26 ביולי], התלכדו יתי קבוצות פועלי-ציון לסיעה אחת וקיבלו עליהן את הגישה האנטי-אוסטריקנית.³⁸ אלא שגם אם נקבל סברה זאת, תישאר פתוחה השאלה, כלום הזדהה גם ברוכוב עם לבקובסקי, או רק נדחק לעמדת מיעוט מבוטל?

ברוכוב חוזר ומפגין את נוכחותו בוויכוח הארגוני, על-ידי תיקון להצעתו הנהלית של יש' רוזנבאום, שהמליצה על בחירת ועדה שתגיש לקונגרס הצעה לשינויים בתקנון הארגוני.

ברוכוב הצהיר על התנגדות לבחירת הוועדה. הכרחי, לדעתו, לקיים ביטאלה זו ויכוח אשר יחשוף את מגוון הדעות ויאפשר לקבוצות השונות לבטא את השגותיהן. וכשתיבחר הוועדה בחוץ שיוספחו אליה אנשים מהקבוצות הזרמים המיוצגים בקונגרס, אפשר ובהערתו הנהלית מרמו ברוכוב לביקורת על ההסתדרות הציונית

38. Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des VII Zionisten Kongresses und des ausserordentlichen Kongresses in Basel, Berlin 1905. (להלן פרוטוקול)

39. אפשר שקביעתו של לבקובסקי כאחד 'הגנראל-ירדנרי' היתה נסיון להפיס את דעתם של פועלי-ציון על-ידי אוסישקין ואנשיו לאחר האספה של ציוני-ציון.

40. אצטט שתיים: (1) 'ברם', למען השגת המטרה הזאת הכרחי, שה עם ה י ה ו ד י עצמו, ה המון עצמו יהיה לבושא האידיאה הזאת, רק על-ידי הפעילות היוצרת של ההמון עצמו, על-ידי כוחותיו הוא יש להשיג את הטריטוריה. (2) או: 'חירות העם היהודי מן ההכרח שתהא פועל ידי הוא'. (כרוניקה, 1905. גליון 29, עמ' 3. ההדגשה שלי)

41. דער יודישער ארבייטער, 1905, גליון 13 (15 באוגוסט), עמ' 3.

42. ראה כרוניקה, 1905, גליון 30 (5 [18] באוגוסט), עמ' 13. ברם העדפתי את הגוסס בפרוטוקול, עמ' 189.

מן הבחינה הארגונית, ירווחה בקרב ציוני-ציון, ולעקרון ההיערכות הפדרטיבית של ההסתדרות הציונית, שיש עמה, כמובן, גם מתן בסיס חוקי לקיומם של פועלי-ציון כארגון ארצי נבדל במסגרה ההסתדרות הציונית הארצית. מעניין שרוזנבאום בענה מיד לתיקונו של ברוכוב, וההצעה נתקבלה בגרסתה המתוקנת.

בדיוני ה-18 (31) להודיע, שהוקדשו בין היתר, לניסוח ההחלטה בדבר העבודה המעשית בארץ, לא נמל ברוכוב את רשימת הדיבור. הוא חזר אל הבנה עם פתיחת הוויכוח במליאה בשאלות הארגון, והיינו ב-19 בתודיע (1 לאוגוסט), ביישובת הערב. ביטל ריבוי הנואמים בבעיה, העלה ברוכוב את הרעיון לבחור שמונה נואמים ראשיים. הכסה לו לאלתר הצעה אחרת, שדרשה לצמצם את מספרם לארבעה, והיא אושרה: ברוכוב היה הראשון מבין ארבעת הנואמים (יחד עם בראודה, סימון ומטוסוב), ואין ספק שנאומו אף היה המרשים ביותר. ככל שהעיתונות נדרשה לעניין, ציטטה את הנאום הזה בלבד¹³ אביא את הנאום כפי שניתן עליידי כתב 'הזמן' (נוסח ידער פריינד¹⁴ איננו סטה ממנו):

האורגאניזציה שלנו איננה עומדת בפני טוב בקורת. מטבעה היא רדומה כל הימים ורק לפני הקונגרס היא מתעוררת מתרדמתה. גם בימי הרצל היתה ההסתדרות רדומה ואילו הוא לבדו היה ער כל הימים. אלמלא היתה לנו מלחמה באויבי הציונות, הטריטוריאליסטים למיניהם, לא היתה התנועה שלנו מגלה היוניות כזאת גם בימים האחרונים. המאבק הפיה בה רוח חיים וחריש אני יצגה אחרי כלות המלחמה הזאת, ישיב הכל לקדמותו. אם רצוננו בהסתדרות ערבית, עלינו להתיר בקרבה מפלגות. וזה יתכן אם ננהיג את העקרון הפדרטיבי, שתהא כל מפלגה עומדת ברשות עצמה ומנהלת עסקיה בפני עצמה, או אז תהיה מלחמת דעות מתמדת בין המפלגות ובכל המתנה הציוני יזרום זרם של חיים ותנועה. יש לאפשר למפלגות הישנות לשגר אנשיותן לכל מוסדות ההנהגה בהסתדרות, מלבד המוסדות שאין להם תפקידו הגהנה, כי אם נוטלת עליהם ההוצאה אל הפועל, או אלה הדורשים מומחיות מסוימת.

יש לשים קץ אחת ולתמיד לטפוס של הסתמ-ציוני. אי אפשר יהיו אנשים בלתי מתעניינים כלל בגורל הציונות ורק משלמים שקלים, מעשה גדבה, קובעים את גורלה של הציונות. יש לקבוע שני מיני שקלים: אקטיבי ופאסיבי. לפעיל ציוני חרוץ ינתן השקל האקטיבי המעניק את הזכות לבחור ולהבחר ואלו לסחם נדבן ינתן השקל הפאסיבי. בקורת אפשר לנהיג, אם נקבע, שאדם הבא לקנות ביזמתו את השקל הוא חבר למפלגה כל שהיא, ומגיע לו שקל אקטיבי ואילו אלה, אשר להם צורך למכור את השקל ע"י שדול, יקבלו שקלים פאסיביים. אשר לערבות, נתן לסמוך על ישרם של החברים. והדבר

¹³ 'הזמן', 1905, גליון 165 (2) [15] באוגוסט; פריינד, גליון 163; ווסחוד, 1905, גליון 32 (11) [24] באוגוסט), מצטטים רק את ברוכוב. מטוסוב הנוכח איננו אלא כינויו של מאטיס לבקובסקי.

הרוש מאוד, כי אם נשאיר גם להבא את הנוהג לראות כל רוכש שקל כציוני נזכה בעתיד טוב לקונגרסים ריקים וקטנונים כאלו (סערת מחאות). הסדר הקים בקרבנו איננו דימוקראטי כלל, זהו פלביסיזם. גם נפוליאון השלישי נבחר ע"י משאל עם, אבל הכל יודעים, שלא היה נבחר הדימוקרטית. כן אין לחשוב את הקונגרס הזה למיצג הדימוקראטיה, ואם נגזר עלינו לקים קונגרס סים כאלה, הרי מוטב שלא יהיו קונגרסים כלל (מחאות). כן יש לשלול מהמורשים את הזכות השמורה להם לאשר או שלא לאשר את בחירות הצירים לקונגרס. מדה ריאקציונית היא להפקיד את גורל הבחירות בידי "טמיטלה". במקום זה עלינו למסור הענין בידי ועדה לגיטימאציונית. הקונגרס השביעי למדנו איזה קאנצלאריומוס ובירוקראטיה שוררות בתוכו. למען להגיע לכס הנשיאות יש להקציע חומות בצורות. שטה זאת יש לבטל מיד. יש לבחור ועדה ארגונית, שתורכב מנציגי הפדרציות כולן, אשר ינהלו את הקונגרס ועבודתו ויתוכו בין הנשיאות לצירים. כלנו באנו הנה ללא חכמה מיוחדת בדבר האורגניזציה ואיך יתכן שנשפוט ברגע האחרון על עניני האורגניזציה. רובנו הגדול נזכה בפעם הראשונה בקונגרס ורעדה אחותנו למראה עינינו [...]

ברוכים לא סיים את דבריו, זמנו הקצוב חלף. התנונית, שיתר לו להמשיך, לא נענו. הכתב טוען כי הקהל גילה אדישות. עם זאת ייתכן כי דבריו עשויים היו בתלקם הגדול לעורר קוצר רוח ותגובה עוינת.

בטרם נעין בסעיפי גאומי של ברוכים, יש עניין לציון, כי מטעם פועלי-ציון הופיע גואם ראשי נוסף, המכונה בפרוטוקולים מטוסובי. כתב זהוץ מציין שגואם מטוסוב לא היה אלא הזרה על דברי ברוכים, ויש להבין על שום עה בתוך היה גואם שגוי. השיתופים האחרים לא מצאו לנהון להביא ולו משפט בודד אחד מתוך דבריה. ברם, עצם העובדה שפועלי-ציון חוזרים ומתייצגים עלידי שגוי גואמים. כלום איננה מלמדת שהם חזרו ונפלגו במישור הפנים כיעתו, או אפילו יותר מזה?

זאת ועוד, הרי ראינו כי בקשר לאספה של ציוני-ציון מיאן אוסישקין להצעה לקבוע גואם ביודיש מטעם פועלי-ציון, מחטיש יטא לא יהיה גואם זה מהיץ מבחינה רעיונית על הסיעה כולה. ואילו האפשרות לקבוע שני גואמים ביודיש, איך ייצגו יחד את גוני הדעות בקרב פועלי-ציון נראתה לו סותרת את מטקלם היהסי המייצער של פועלי-ציון.

מה קרה אפוא לאוסישקין, או לעושי דברו, שהסכימו לשיני גואמים ראשיים מטעם פועלי-ציון, שאף היו הנאמים ה ב ל ע ד י ים מקרב הצירים הרוסיים? אמנם ייתכן שנקטנו כאן השוואה בין עניינים שאינם עולים בקנה אחד. כי אולי אין ההופעה באספה כוויכוח ארגוני במסגרת הקונגרס? אולי נאמר, שהחלטה האנטי-טריטוריאליסטית באספה היתה בטביל אוסישקין עניין הטעון רגיכות גבוהה, ומכאן חתירתו הכקשנית, שלא ייחשפו גוני דעות העשויים להעיד על קרע אפשרי. לפיכך יש,

44. מאטס לבקובסקי. ראה מכתב ברוכים לאוסישקין מפברואר 1906 (מינץ, 'איגרות' [לעיל, הערת 14], עמ' 291).

אפוא, יסוד להשערה שטענותיו של אוסישקין להצדקת התנהגותו היו בבחינת תמרון ומערכת תירוצים בלבד. לו יכול היה אוסישקין להציג באספה נואם ראשי איש פועלי-ציון מהזמן עליו ועל פועלי-ציון כאחד, רשאים היינו לפסוק כי תקריח כזאת לא היתה מתחוללת מעולם. חרדתו מפני גילוי אופוזיציוני והימנעות מכפיית הגואם הרצוי לו על פועלי-ציון, גרמו לכל אשר אירע. ואילו הוויכוח בענייני ארגון, על אף חשיבותו, לא הטריד את אוסישקין וסיעתו, ועל כן התיר לעצמו רוחב לב והציע לפועלי-ציון שני נואמים ראשיים, ולו יהיו אפילו נואמים יחידים מטעם החטיבה הרוסית.

אולם אפשר, שבחשכינו לנואם שני מקרב פועלי-ציון, לא ביקש אוסישקין להפגין מחווה של רצון טוב כלפי הגוף הזה, אלא, להפך עשה נסיון להבקיע את האחדות של סיעת פועלי-ציון, אשר הוטבע בה הותם אנטי-אויסישקני. לשון אחרת, שמא היתה כאן כוונה לשמוט את המנהיגות מידי קבוצת לבקובסקי ולעודד את הופעתו של ברוכוב?

ועוד אפשר כי אוסישקין היה כה מעוניין בהופעתו של ברוכוב בוויכוח, עד שלא אכפת לו כי כנואם שני ייקבע איש פועלי-ציון אחר. אבל ייתכן וייתכן, כי הדיון בענייני הארגון נמצא בלתי חשוב ומרוחק ממוקדי הסערה של הקונגרס, כפי שמעריכו סופר היכריסקאיה ז'וזף שחתם ביים הבדוי 'בנימין נהנודר'.

מובן שהנחות אלה תישארנה בגדר השערות, ולא נוכל לצאת מגדרן, אלא אם כן נסתכל בסעיפי הרצאתו של ברוכוב, תוך נסיון להקבילם לרשימות שרווחו לקראת הקונגרס ובו עצמו. והרי טיעונו של ברוכוב בתמציתו:

- א. יש להתיר קיומן של מפלגות וליסד את ההסתדרות על קשר פדרטיבי בשל התועלת שהפעילות הציונית עשויה להפיק מכך. ברוכוב מדגיש את הצד הפראגמטי שבתיסתור, בניגוד בולט למטוסוב (לבקובסקי), שבהתייעצות של ציוני-ציון בערבנו של ה-19 ביולי — 1 באוגוסט, הטעים, כליזון כתב 'הזמן', 'שלמפלגה זאת [פועלי-ציון] יש תכונה מיוחדת ומצוינת למדי, עד שאי-אפשר לה פשוט להכליל בתוך המפלגה הציונית בכלל'.⁴⁵
- ב. מוסדות ההנהגה חובה שייבחרו על-ידי אנשי הפדראציות.
- ג. יש להבחין אבחנה קדגנית בין החברים האקטיביים של המהנה הציוני לבין כלל אוהדי התנועה, שזיקתם פאסיבית. העדר האבחנה איננו מעיד על המור קראטיות יתרה, אלא על ערוב מוסד הדמוקראטיה במוסד מישאל העם. דמוקראטיה של כמש במסגרת תנועה פוליטית היא זו המקוימת בכוח אנטיה הפעילים והיונקת מן המידע והמסירות האופייניים להם.
- ד. יש להפריד בין הרשות המבצעת בהסתדרות הציונית לבין הרשות המחוקקת.

45. ראה דער יודישער ארבייטער, 1905, גליון 13 (15 באוגוסט), עמ' 3.

46. Еврейская Жизнь, 1905, № 2. p. 185.

47. הזמן, 1905, גליון 167 (5 באוגוסט). (ההדגשות שלי)

מכאן שלא ייתכן כי המורשים יאשרו את הצירים.

ה. גם נשיאות הקונגרס צריך שתיתבר מקרב הצירים ועלידי כך יתהדק הקשר בין הצירים לנשיאות.

כלום היו הרעיונות האלה בחינת חידוש? לא. אולי יש כאן מקורות שבהנמקה, אולם הצד המעשי איננו מיוחד ואיננו חדש כל עיקר. קירבה גדולה קיימת בין דברי ברוכוב לדברי אוסישקין במאמרו הפרוגראמטי, 'ארגונו', שהגו חלק ממאמר ציו של אוסישקין ואנשי חוגו לבינויה וחידוש פניה של התנועה הציונית.⁴⁸ המאמר כתוב בסעיפים המלווים הנמקות. בפתיחה, שהוא קצרה וכללית, מתוודה אוסישקין, שיבנוגע להנחות אהדות, אשר השמעתין או [בכנסיות כינסק של ציוני רוסיה] ובנוגע להצעות של אנשים אחרים, אשר הלכתו עליהן, שיגיה עזה דעתי בעקבות מאורעות השנים האחרונות — ואלה הן [ההצעות]: אופן מכירת השקלים ושאלת הפדראציות [...].⁴⁹

להלן אנסה לעמדת את הנחות ברוכוב עם הנחות אוסישקין ולעמוד על מידת התואם שביניהן. עיקרון א' שבדברי ברוכוב מקביל לסעיף 13 שבדברי אוסישקין. הסעיף אומר: 'הוועד הארצי (Landescomite) יורכב מנציגי הפדראציות, המוניות בארץ נתונה. בבואורו מטעים אוסישקין, שההצעה הישנה שהפקידה את גורל הציונות בארצות שונות בידי המורשים, הוכחה כבלתי יעילה. על כן הוא מודה בנחיצותו של מערך פדרטיבי, אולם תוך הסתייגות מפורשת מהקמתו של פדראציות בין-ארציות של זרמים בציונות. לדידו יש בזה ערעור על ריבונותה של ההסתדרות הציונית, מאחר שארגון בין-לאומי של פדראציות היה הופכן לפדינה בתוך מדינה. ההכרעה בשאלות כל ארץ וארץ צריך שתהיה בידי 'הלאנדטסקאפטשע', אשר יורכב מנציגי הפדראציות שבארץ מסוימת. אמנם, הדגש בבואורו של אוסישקין והעדרו בדברי ברוכוב מורה על הפיפה לקויה. מדברי ברוכוב לא מסתבר בבחינת יחסו לשאלת התולתה של המסגרת הפדרטיבית. אוסישקין, המבקש לצמק את זכות הפדראציה למישור הארצי שוקד לשוות לה אופי של ארגון אלימפלגתי בעת הקונגרס. הסיעות צריכות להתכונן *ad hoc* ולהתפרק עם הלוף העינין. וכבר אמרתי שתביעת ההתארגנות הפדרטיבית כיוונה כאן מהתייחסות פראגמטית ולא מאידוי אולוגיאציה 'מעמדית'. כלום רואה גם ברוכוב את העניינים כך? מגאנצו קשה להפיק מסקנה בחירה. אולם מכלל טענותיו בעניינים יהודיים וציוניים יהיה זה בלתי סביר לשער, שהוא הודרך עלידי מה שכיניתי אידיאולוגיאציה 'מעמדית'. ועוד, לו נתכוון ברוכוב להתווכח עם אוסישקין, היה עניין זה יוצא מטעם מפיו, ואם נעדר הדגש אין זאת אלא שיש לבאר את כוונתו כעולה בקנה אחד עם כוונת אוסישקין.

עיקרון ב' (משל ברוכוב) הופף את סעיף 14, המגוסה בפי אוסישקין בוז הלשון: 'מספר הנציגים מן הפדראציות בוועד הארצי צריך שיהא פרופורציונאלי

M. Ussishkin, *Naša Organizacija, Evrejskaja Žizn*. No. 2, 1905. 48

49. שם, עמ' 109.

למספר נותני השקל של הפדרציה (הדגשות שלי). ברוכוב כרוז בזה גם את ההנחה כי יש מוסדות בהסתדרות הציונית שראוי להרכיבם על פי קריטריונים של יעילות ומומחיות. גם לפוסטולאט זה יש יסוד איתן בדברי אוסישקין במבוא. 'ההכרה בהתמחות העובדים ובחלוקת העבודה'. ושוב, אף כאן תופסת השאלה אם נתכוון ברוכוב לילאנדעסקאמוטה בלבד.

עיקרון ג אין לו אמנם תואם מפורש בהצעות אוסישקין, אבל הרהורים ברוח סיונותיו של ברוכוב מצויים למסביר בביאור לטעיה 2. בסעיף עצמו מצדד אוסישקין בהפחתת גיל הבוחרים מ-24 ל-22, בתנאי שיקנו את השקל שלוש שנים רצופות. משהוא בא לגמק, הוא פותח בטבתו של הנוער על תרומתו למערכת האנטרי-אוגנדיסטית ומטייך:

המייך עבודתנו ידרוש קרבנות גדולים מן הפעילים. העבודה הציונית צריך שתכבוש את האנשים בשלמות, ואל לה להיות פעילות בינים לשם הרגעת המצפון בלבד. לעבודה מסורה שכזאת מוכשר הנוער בעיקר ולפיכך עלינו לתת לו מהלכים בתנועתנו. ואילו התביעה שמזכות הבחירה הפאסיבית יהנו אנשים אשר העלו את השקל לפחות שלוש שנים בזה אחר זה, היא הכרחית, על מנת שתהיה לנו ולו ערובה כל שהיא, שהאדם איננו כחינת Homo Novus בתנועה, כרם גם ערובה זאת היא רופסת למדי.⁵⁰

הפצי להטעים, שאסילו אין תקנתו של ברוכוב תופסת במפורש את דברי אוסישקין, היתה לה אחיזה בחוגו. ביום בו העלה ברוכוב מחשבה זו מעל בימת הקונגרס, גרס אותה בתקיפות בוגרשוב בעת התכנסותם של ציוני רוסיה. הגה לישונו של בוגרשוב: מר בוגרשוב מדבר כנגד סדר האורגניזאציה שלנו שהשוקלים הם מחוי דעה, בעוד שרוכוב אינם יודעים ואינם רוצים לדעת את הציונות. הוא רוצה שביסוד האורגניזציה יהיו האלמנטים הארציאליים ולזה צריך מרכז ברויא, הצעירים מבקשים עבודה חיה, ואותה אינה נותנת להם האורגניזציה בצורתה הנוכחית.⁵¹

יש יסוד איתן לישער, כי בוגרשוב, כמוהו כברוכוב, ממייך כאן את שורת ההגיון של הטיבת הציונים המקצועיים, של תנועת האידיאליסטים, אשר במאמציהם הרעיוניים והמעשיים יניחו את היסודות להגשמת הציונות ויאמירו ברבות הימים תנועה עממית לעלייה ולהתיישבות (התנועה 'התראפטיית' של ברוכוב בכלל זה). את התרסתו של בוגרשוב נגד המציאות, שהשוקלים הם מחוי דעה, בעוד שרוכוב אינם יודעים ואינם רוצים לדעת את הציונות, טעד ברוכוב עליידי אבהנה בין דמוקראטיה לבין פלביסטיזם. הפלביסטיזם מתייחד על סתם ציונות, על התלהבות שיש עמה סנטימנטים, אבל אין בה מיסוד חידע. הוכות להכניע בענייניה החיוניים של התנועה צריך שתופקד בידי החלקים האקטיביסטים, המודעים, המתייצבים הכן לכל קריאה

50 שם, עמ' 110.

51 הזמן, 1905, גליון 163 (4 [17] באוגוסט). (ההדגשות שלי)

ולכל קרבן, ועל כן דמוקראטיה אמיתית היא דמוקראטיה של העושים במלאכה והעומסים בסבל.

עיקרון ד של ברוכוב מעוגן, לדעתי, בסעיף 3 שבתקנון הארגוני של אוסישקין. הסעיף מתנסח כך: 'הקונגרס יורכב מצירים שייבחרו כל אחד, על־ידי מאה שוקר לים, הדגיש הוא על כך, שכל מאה מרימי שקל בוחרים את צירם הם לקונגרס, ובפירוט מבאר אוסישקין: 'יכנו כן מציע אנכי שכל מאה [מרימי שקל] יבחרו באורח בלתי הלוני בצירם, ולא יבחרו כל מרימי השקל שבמקום את נציגיהם בהנה. סעיף זה הכרחי על מנת שייטבאו בקונגרס נציגיהם של הגוונים השונים כולם בציונות, דבר שיינתן רק אם כל קבוצת תבחר בנפרד את ציריה'. (ההדגשה שלי) הנה כי כן, גם אוסישקין חותר על־ידי ניסוח עקיף להפקיע את עניין קביעתם של הצירים מסמכותם של המורשים. ועוד: התקנה כי מאה מרימי שקל יבחרו בצירים קולעת, למעשה, לא לפרספקטיבה של התפשטות המונית של הציונות, שהצפייה לה תבוא לביטוי בקונגרס הציוני, אלא לצמצום המסגרת הארגונית הפעילה המיועצבת בפרהאציות, כפי שאוסישקין מטעמה בסעיף 1.⁵²

העיקרון האחרון (ה) שברוכוב הצליח להידרש לו מעל בימת הקונגרס, בטרם הופסק, תואם את סעיף 6 שבהצעת התקנון הארגוני של אוסישקין, והנה הסעיף: 'לצורך ניהול ענייניו בוחר הקונגרס בנשיאות מקרב הצירים, להוציא חברי הוועד הפועל'.

בביאור הוסיף אוסישקין, שנשיאות הקונגרס, כרשות מחוקקת, לא ייתכן שתהא מורכבת מחברי הרשות המבצעת, החייבת למסור דין וחשבון ולקבל הוראות מאותו קונגרס עצמו. כידוע ביקניו ציוניזציון להשליט נוהל זה כבר בפורקונפרנציה הרוסית, ששהציעו בהירת נשיאות מבין הצירים, להוציא את המורשים.

ואם אמנם גרסתי נכונה, שמערכת טענותיו הארגוניות של ברוכוב מקבילה לחפיסה שנתגבשה בחוגי של אוסישקין, הרי שיש מקום לשער, שהופעתו במסגרת הוויכוח הארגוני לא נתכונה להאדיר את מישקלם של פועלי־ציון ולא להבליט את חילוקי הדעות שביניהם: כן לא באה להפגין את אדישותם של אנשי אוסישקין לבעיות הארגוניות. אלא נהפוך הוא, הופעתו היתה בבחינת נסיון להביא בפני המליאה את מערכת ההשקפות בענייני הארגון, כפי שהוזהו בתוך הצוות האדיאורי לוגי האוסישקיני של ציוניזציון הרוסיים. ומחוך כך נכון אני לשער, כי שהיקתו של ברוכוב כשילבים מסוימים של הקונגרס ופעילוהו הבולטת בעת הוויכוח הארגוני היו פרי של חלוקת תפקודים מוקדמת והכנה מדוקדקת של האסטרטגיה בקונגרס, כפי שנעשתה באותו הצוות.

ואם קהל הצירים לא נתרצה לרעיונותיו של ברוכוב יש לזקוף זאת, אך מעט,

52. הצעת ד"ר היימן, הוכן, 1905, גליון 165 (3) [16] באוגוסט).

53. אוסישקין רואה בעובדה שהרעיונות הטריטוריאליסטיים מצאו להם אחיזה בהסתדרות הציונית, ביטוי להסתגנותם של אלכנטים המוניים, אשר עיקרי הציונות רחוקים מידיעתם והיבתם, שעה שברוכוב ובוגרישוב מבקשים לסיג את החברות בהסתדרות הציונית מטעמי יעילות ההגשמה והמאבק.

לסגנונו החרפי באי אלה הנכחות. בעיקר יש לראות כאן ביטוי לאנטאגוניזם אשר הצה בהסתדרות הציונית בין הכוחות שכרכו, מטעמים שונים, את סיכויי הגשמת הציונות בהתלכדות וולונטאריסטית אקסקלוסיבית, לבין אלה שתלו את מימוש הציונות בדילומאטיה מחד גיסא ובתהליכים אובייקטיביים מאידך גיסא. ואפשר שבמעמד זה הופגנה עוד חציצה והיא זאת שנמגבה בין קבוצת אוסישקין לבין קבוצת צ'לנוב, ועל כך להלן. ולסיכום:

- א. הופעתו של ברוכוב במליאת הקונגרס נצטמצמה לוויכוח הארגוני, ואפשר שנעשתה בכוונה תחילה.
- ב. גאווה היה, קרוב לוודאי, השתקפות של הרעיונות הארגוניים 'צרווחו בהוגו של אוסישקין, ובעיקר בקרב האנשים שנספחו לקבוצה האקטיביסטית ממש.
- ג. הופעתו בקונגרס לא היתה, מטעם זה, למורת רוחו של אוסישקין, לרבות אותם הביטויים שבהם הביע את סלידתו מדרכי עבודתו של הקונגרס, אופי הכתם של הצירים וכדו'.⁵⁴

ביצד היה ברוכוב לחברה של אחת מסועות

פעילי-ציון (הארץ-ישראלית) בקונגרס ?

כידוע, הגיע ברוכוב לקונגרס השביעי כצורה של פולטאבה, והבחירה נעשתה, ללא ספק, על פי הדרך מרכז ציוני-ציון.⁵⁵ הוא לא נחשב ואף לא הוסמך להיות צירם של פעילי-ציון בעירו.⁵⁶ הללו טרם השכילו לפתח פעילות ציבורית בממדים, אשר יצדיקו תביעה לייצוג בקונגרס וכאמור טרם ראוהו כאייש ילכוכם. ברם, במרוצת הקונגרס, החל מהתוועדות פרייבורג דרך הפורקונפרנציה הרוסית ועלה בקונגרס עצמו, תופס ברוכוב את מקומו באגפם של פעילי-ציון הפלשתינאים.

54. עיין בביוארו של אוסישקין לסעיף 5 שבתקנונו ('ארגונו', עמ' 112—113).

55. באצ"מ, ארכיון אוסישקין, גשתמרה תעודה (A/24/81/1) הכתובה כמו ידיו של אוסישקין, המביאה את פרטי ההצבעה ביקאטריונולאב. כציר אסף ברוכוב 38 קול בלבד, ואילו כמועמד 48 קול. וזה היה מעמדו לגבי יקאטריונולאב בקונגרס. כציר נקבע ברוכוב בשני מקומות: באודסה (ראה ברוניקה, 1905, גליון 26 [10 ביולי], עמ' 11) ובפולטאבה (ראה ברוניקה, 1905, גליון 27 [15 ביולי], עמ' 42). בארכיון אוסישקין באצ"מ מצוי מכתב מאודסה מן ה'27 במאי, ובו שאלה אם עליהם לשריין מנדט ל'ברוכוב האגיטאטור'. היים כגנלסון, מזכיר מרכז ציוני ארץ-ישראל בווארשה, דיווח לאוסישקין באופן מסודר על הבחירות. במכתב מכיז סיון תרס"ה הוא מינה את ברוכוב בין הנבחרים באודסה; במכתב מראש חודש תמוז יש ידיעה על בחירתו בפולטאבה (אצ"מ A/24/81/3). לאחר בחירתו בפולטאבה ניתנה הוראה לאודסה להחליפו באחד (ראה מכתב טיומקין לאוסישקין, A/24/111/7). אודסה לא ביטלה עם זה את הקצבת הכספים.

56. תיאור הבחירות בעיר ניתן באקראי ברשימתו של אליהו צ'יריקובר בברוניקה, 1905, גליון 26 (10 ביולי 1905), עמ' 16. באספת הבחירות השתתפו כמאה איש, צעירים ומקצת פועלים, והם בחרו בציר אחד. אין צ'יריקובר נוקב בשמו של הנבחר. אגב, תיאור מה על פולטאבה הציונית נמצא ברשימה של אותו צ'יריקובר בברוניקה, 1905, גליון 9 (6 במארכ 1905), עמ' 13—14.

כיצד, אפוא, נתרשס הדבר, שברוכוב, שעוד לפני זמן קצר שלל לחלוטין את יוזמור תיהם הארגוניות והרעיוניות של פועלי-ציון, ביקש עתה להיספח עליהם והתייצב כאחד מדובריהם הכולטים ?

זאת ועוד, כיצד ייתכן שברוכוב, אשר פרסם מאז מארס 1905 ועד אוקטובר את מאמרו הפרוגראמאטי 'לישאלת ציון וטריטוריה', שהוא קריאת תגר חדימשמעית על פועלי-ציון למיניהם, עשוי בעת ובעונה אחת להתישב כמנהיגם האידיאולוגי ? "שאלה זו וכיצא בה דורשת בחינה מקיפה.

מן הראוי להדגיש, כי התייה זאת איננה נחלתנו בלבד. תהו על כד באי הקונגרס עצמם ולא העלימו את המיהתם ורתיעתם. קבוצת פועלי-ציון של לבקובסקי סלדה ממנו והטילה ספק גלוי בזכותו לאחיהו בקרב פועלי-ציון. להערכה זאת נצטרף גם שלמה קפלנסקי. "אולם בטרם ננסה לשקול את העניין על מרכיביו הישנים, שומה עלינו לזכור כי פועלי-ציון הפלשתינאים בקונגרס הציוני השביעי אינם עדיין בגדר התאגדות מפלגתית מוגדרת ושלמה. רובם, פרט לקבוצת לבקובסקי, צביזנם כצביון 'פועלי-ציון הישנים', שגילמו כידוע הלך-רוח מסוג מסוים, ונכדלו מיהר החוגים הציוניים בחומר האנושי שנתלכד בתוכם.

לאחר פרעות קישיניוב ותכנית אוגנדה הומרץ תהליך התלכדותם של פועלי-ציון. כידוע, הצמיח תהליך זה תחילה את ס"ס. אולם, לפי שאלה עוצבו בסימנו של הטריטוריאליזם האקסקלוסיבי, חנקו מלחצה של ההשתלשלות הזאת אותן אנודות פועלי-ציון ששמרו אמונים לפלשתיניזם. טבעי הוא, שהאנשים אשר יזמו ועמדו במאמץ הרעיוני והארגוני לגיבוש ארצי, ציוני-סוציאליסטי (ס"ס), נטו לראות את הישגם כגולת כותרת, כשלב עליון, אשר יש עמו כדי ליתר כליל את קיומם של פועלי-ציון, שלא במסגרתם, ועל אחת כמה וכמה נטו לפסול כל התארגנות ספונטאית בית של חוגי פועלי-ציון מקומיים, שאינם מושכים את השראתם מן הס"ס. יחס בלתי סובלני זה היה בו כדי להתור תחת הזמורות לקיים ארגוני פועלי-ציון מנותקים מכל זיקה ארצית, כשדה ראווה של עסקנים מקומיים המנסים כוחם בנוסחאות אוריגינאיות מחד גיסא, והוא עודד לאלתר את הגיטורשים אחר הגדרה פוליטית קולקטיבית חדשה, שיש עמה כדי להפיג את לחץ האידיאולוגיה המגובשת יותר של הס"ס, מאידך גיסא.

לתוך הנטייה האובייקטיבית הזאת נשתלשלה תעמולת 'הוורוז'דנצים', אשר היו יושבי-גומם להתארגנות הארצית של פועלי-ציון. בהם, משזאת גתארעה באודסה (ינואר 1905) שלא בסימן האידיאולוגיה שלהם, משכנו ידם ממנה ושאפו לחזור על הנסיון למיטור אליהם חוגי פועלי-ציון 'לא נסחפו לס"ס'. מאמץ רעיוני ואגיטאציוני זה לא יכול היה להביא מניה ובייה לגיבוש שלם ומקיף. הקונגרס השביעי התכנס דווקא

57. כדברי ק' מרמר, מיין לעבנס געשיכטע, ב, ניו יורק 1959, עמ' 722.

58. שם.

59. מ' זילבערפארב, 'די גרופע 'וואוראז'דעניע', עמ' 126—127; בן-אדיר, 'די אויסבילדונג פון דער י"ס — ישער פארטיי', סאציאליסטישער טעריטאריאליזם, פאריס 1934, עמ' 51 ואילך.

ביטוח 'ההוורוֹדִינִים' החלו להמריץ את יזמת השכנוע בדרכה של רוסיה. פרישת יהודה גובאקובסקי ושמעון דובין, בראשית הקיץ של 1905, מהוועד המרכזי של ס"ס והסתפחותם על הקבוצה היוזמת של ההוורוֹדִינִים' שיוותה למאמצים אלה תנופה חדשה.⁶⁰ אין אנו יודעים לאיזה עומק והיקף הגיעו הייגני תמכולתם, משנצי טרפו השנייב. מכל מקום הצלחתם לא היתה עדיין ילממה. יש אולי משקל לעובדה, שאף על פי שאנשי 'הוורוֹדִינִים' שללו את הקונגרס הציוני ונכנעו במפורש מלחשתתף בו, לא נטו לבקובסקי וקבוצתו למיצוי זה של הדין, אף כי לא העלימו את התפעלותם מאי אלה תורות של 'הוורוֹדִינִים'. סיוע מה לקביעה זאת ניתן אולי למצוא בדברי כתב 'הזמן' טביוב, האוחד גלויות את הטריטוריאליסטים והמינייה לפי תזמ, 'כי האגיטציה החזקה ההולכת ונעשית פה על-ידי פועלי-ציון מבעלי כת ה'הוורוֹדִינִים' מהדדת מאוד את יחסי המפלגות והתנגדותן זו לזו ועושה את השלום לבלתי-אפשרי.⁶¹

למי מכוון הכתב בלשונו 'פועלי-ציון מבעלי כת ה'הוורוֹדִינִים' ? ביולי 1905 אין הוא יכול עוד לכונן את דבריו לאנשי ס"ס הטריטוריאליסטים, כי הללו הסתייגו בהרצות מהשקפת 'הוורוֹדִינִים'. ופרט לזה, אין הכתב מבקש לאפיין את הסיעה שלה נתונה אהדתו בקשיחות המוליכה לפלגנות. תיאורו הספוג נעימה של צער מוסב על פועלי-ציון הפלשתינאים, שגם כתב של 'כרוניקה' עונה בהם, 'שהם כולם שוללים פשרה עם הטריטוריאליסטים והלך-רוחם איננו נוטה לשלום'.⁶²

קבוצת לבקובסקי, שנצטרפה מאנשי קיוב ויקאטרינוסלאב הביאה עמה, אפוא לקונגרס מטען רציני של הלכי רוח שמקורם ב'הוורוֹדִינִים', וכתב 'הזמן' טביוב, לא התקשה להבחין בכך. לאישוש טענתיה-השערתי (ועוד אחזור לפל בה), ניתן אף להסתייע באי אלה היסקים מודגשים שבנאומי של לבקובסקי בעת הוריות בשאלות אוגנדה. כתבי 'וסתוד' וה'כרוניקה' מביאים מדברי לבקובסקי בין היתר את הפסקה הבאה:

ברצוני לאמר מדוע אנו פועלי-ציון הבנו פלשתינאים. אומרים אנו, שהשאלה היהודית היא שאלה הברתית-פוליטית. לצורך פתרונה דרושה טריטוריה, שבה ירוכז העם היהודי. כרם, למען השיג את המטרה הכרחי הוא יש העם היהודי עצמו, ההמון עצמו יהיה לנושא האיי-

60. זילבערפארב, 'די גרופע', עמ' 127.

61. הזמן, 1905, גליון 149 [26] 13 ביולי), וגם הערת וייצמן במכתב לארוסתו מיולי 1905. וייצמן מזהה את 'הוורוֹדִינִים' עם הבונדזים ('ה' וייצמן, אגרות. ד, ירושלים השליש, עמ' 154).

62. הכרוניקה, 1905, גליון 28 (22 ביולי [4 באוגוסט]), עמ' 7. בדיקת המידע על הטאקטיקה של אנשי לבקובסקי בדיוני הקונגרס ומסביב לו, מעוררת בעיה, כי הללו הרי המליצו דווקא על ריכוך ההחלטות הארגוניות לגבי הטריטוריאליסטים. מכאן שהכתבים אולי הגזימו בהערכותיהם הקיצוניות. אולם ייתכן כי לא התכוונו אלא לאמר שפועלי-ציון הפלשתינאים שוללים כל פשרה עם הטריטוריאליסטים, שעלולה היתה להוליד לקרע ארציני.

דיאת האות. רק על-ידי הפעילות היוצרת של התמון עצמו, על-ידי כוחותיו הוא יש להשיג את הטריטוריה.

ובלשון הסיכום: "תירות העם היהודי מן ההכרח שההא פועל ידיו הוא"⁶³

לבקובסקי השתמט לאורך כל נאומו מלכנות עצמו ציוני, ובציררו את פרספקטיבת התחיית של העם היהודי בפלשתינה, נמנע מלהעלות את תפקודה של ההסתדרות הציונית. וייתכן כי מאותו טעם אין זו פליטת פה שבאקראי, שהוא שם את הדגש על העם היהודי, על התמון היהודי, בנושא תירותו. אידיאה זאת קולעת היטב לדעתם של 'הוורוויז'נצים', שלא התנועה הציונית היא נושא ההגשמה, אלא העם היהודי כולו. משיכבוש את ארצו האוטונומי בגולה, שומה על העם להיות נושא תחייתו ולהשתמש באוטונומיה זו לפתרון טריטוריאלי של מצוקתו. כך, כידוע, התגברו 'הוורוויז'נצים' על הדימוי הפסימי והקאטאסטרופאלי של חיי היהודים בגולה וקשרו בין התחירה להשגת אוטונומיה לאומית וליצירת ממסד אוטונומי (סים) ליהודי הגולה ובין הצורך בפתרון טריטוריאלי של השאלה היהודית בפרספקטיבה היסטורית רחוקה יותר. משתמע מכך שהציונות, או נכון יותר הטריטוריאליזם, תהיה למפעל של העם, לאחר שיגיע לאמאנציפאציה לאומית אוטונומיסטית בגולה, ולא כפי שטענו הציונים, שהיא תהיה למפעל של העם משיתלכד סביב ההסתדרות הציונית; אף לא, כפי שטען ברוכוב במאמרו 'לישאלת ציון וטריטוריה', שהציונות תהפך למפעל של העם רק כשהיא תתפקד למשך זמן מסוים כמפעל של קבוצת אידיאליסטים.⁶⁴

יש מקום לשתי השערות על מהות הניקה איזר הפגין לבקובסקי לגבי 'הוורוויז'דניה. האחת מצמצמת והיא, שבעת הופעתו בקונגרס לא היה עדיין בן-בריתם המלא של 'הוורוויז'דניה. נוכחותו ונאומו מורים רק על שלב בתהליך הוודותו, שילך ויבשיל לאחר סיום הקונגרס ויביא לפרישתו הסופית מן ההסתדרות הציונית.⁶⁵ וההשערה הינייה, שמידת הסתגלותו של לבקובסקי ל'וורוויז'דניה' הגיעה לדרגה גבוהה מאוד, ומעולתו בקונגרס כבר היתה מודרכת ביודעין על-ידי שיקולי הטאקטיקה של אנשי 'הוורוויז'דניה'. בהקשר זה יש אולי טעם לזכור את עדותו של ברוכוב, כי

63. וסחוד, 1905, גליון 31, עמ' 30; כרוניקה, 1905, גליון 29 (29 ביולי [11 באוגוסט]), עמ' 33. (ההדגשות שלי)

64. בהקשר זה ראוי לציין שבבחירת הצירים לקונגרס השביעי ביקאטרינוסלאב, נקבע שמעון דיבין כממלא מקומו של לבקובסקי, או אולי אפילו כציר; משמע, שהקשרים בין לבקובסקי לדובין, אשר פעל כבר בשורות הקבוצה הזוונת של 'וורוויז'דניה', יזו נפקדו, ואפשר שהבחירה היתה התגרות גלויה באוסישקין. ראה רשימת הצירים לקונגרס הציוני, כרוניקה, 1905, גליון 26, (10 [23] ביולי), עמ' 11.

65. כארכיון העבודה שמור דו"ח של הלשכה המארגנת מיסודה של יקאטרינוסלאב, שלאחר הקונגרס השביעי, ועוד אדרש לו. שם באות בסוד ההידברות שלוש קבוצות, קבוצת פועלי-ציון, מיעוט של הסיס (נבואקובסקי, דובין), והוורוויז'נצים. ראה מ' מינץ, 'שלוש תעודות מימי פולמוס "הוורוויז'דניה" ערב ועידת פילטאבה של מפלגת הפועלים היהודית הסוציאל-דמוקרטית פועלי-ציון', בכרך זה.

בהתייעצות ציריך, באוגוסט 1905, שנועדה להקים את הלשכה המארגנת של מפלגת פועלי-ציון הפלשתינאים, כבר ניכרה ההשפעה הגלויה של 'הוורוודניה'.⁶⁶ בשתי ההיפותוזות כאחת נראית קבוצת לבקובסקי כפרוצה, במידה קטנה או גדולה, לרעיונות 'הוורוודניה'. ועוד ראוי להעיר, שאפילו ראו עצמם אנשי הקבוצה מסויגים הרבה מן 'הוורוודניה' — היפותזה א' — הרי רווחה בציבור מלבד הערכה קיצונית מנוגדת, ואנשי לבקובסקי נמצאו מסייעים לה, עלידי שנמנעו במתכוון להתכחש לאנשי 'וורוודניה'.

הרהבחי את היריעה בטוגיה זו גם כדי להסיק טוב, שפועלי-ציון בקונגרס הורכבו משתי הטיבות לפחות:

קבוצת לבקובסקי, שנתגלתה כמקבץ רעיוני מוגדר, נצטרפה בעיקר כאנשי קיוב ויקאטרינוסלאב וקיימה את ההתייעצות בקיוב ב-28 ביוני 1905, ערב היציאה לקונגרס.⁶⁷ ואף על פי שלא ניתן פומבי להתלטותיה, אפשר להניח כי נתגלתה גם נטייה לטורה של הנחיות אידיאלוגיות וטאקטיות. אשר טיבן המסוער הוא:

1. מתן ערך לחורת 'הוורוודניה' וקבלת מצעה כבסיס אפשרי לגיבוש פוליטי מפלגתי של פועלי-ציון, מחוץ לס"ס.
2. צמצום יסותף הפעולה עם ציוני-ציון למאבק נגד הטריטוריאליזם בלבד.⁶⁸
3. חתירה לארגונה, לאלתר של מפלגת פועלי-ציון ולשם זה:

- א. לשקוד על התודעות לצירים רבים ככל האפשר בקונגרס, אשר ירצו ויהיו מעוניינים להתלכד במפלגת פועלי-ציון.⁶⁹
 - ב. להפגין בקפידה עצמאות ואי-תלות כלפי הציונות הכללית.
- הקבוצה השנייה היא החבורה הרופסת של פועלי-ציון 'שנים', שבאו לקונגרס בלי ישתגבשו פוליטית ורעיונית. הם המשיכו להוות ערב רב של נוסחאות והלכי רוח, פסיפס רופף של השקפות, בעל תשתית עקרונית מצומצמת למדי. מכאן הנכונות להקיף אנשים בעלי זיקה הצהרתית לאי אלה ערכי יסוד של פועלי-ציון, רק בסוגיה אחת היו הצירים כבולים להוראות בלתי הוורווד, והיא ההתנגדות לטריטוריאליזם ואוגנדיזם, ואילו כל עניין אחר, אידיאלוגי או ארגוני, נשאר תהום הסככות הבלעדית של הציר.⁷⁰

66. באראכאוו, 'ביים וויגעלע פונם ציוניסטישן סאציאליזם', ווארהייט, 18 במארס 1915 'זכרונות', די קעמפפער שטימע, גליון 31, פברואר 1916.

67. ברוכוב, כנ"ל. בכרוניקה, 1905, גליון 25 (3 ביולי), עמ' 47, ידיעה על ההתייעצות ותאריכה (25—26 ביוני). גם קפלנסקי מדבר על הרכבה של קבוצת לבקובסקי (דער יודישער ארבייטער, 1905, גליון 13 (15 באוגוסט)). אגב, ז'בוטינסקי, במאמרו 'רשימות ללא כותרת' (IV), כרוניקה, 1905, גליון 21 (5 [18] ביוני), עמ' 4, מרמז לתכנית כינוס מסביב לפסח שלא יצא אל הפועל. ה"ח ביוני נרמז במכתבו של אביגדור יעקובסון לאוסטישקין מן ה"ח 26 ביוני (אצ"מ, A/24/111/10).

68. דער יודישער ארבייטער, 1905, גליון 13 (15 באוגוסט), עמ' 3.

69. ג' ניר מספר על גסיון גיוס צירים לפועלי-ציון (פרקי חיים, תלאביב תש"ך, עמ' 66—67).

70. בעת ההתנגשות שליוותה את הצהרת כרוכוב בפרוקופרנציה הרוסית, נרגע הקהל רק

לא הבאתי את הסיווג הזה, אלא כדי להשיב על השאלה, כיצד יכול היה ברוכוב להיספח על פועלי-ציון בקונגרס, על אף יחסו אליהם. התשובה פשוטה למדי: בפעילותו הרעיונית של ברוכוב ובעמידתו המעשית כלפי האגודות המקומיות של פועלי-ציון לא היה כדי להגביה מחיצה בלתי-עבירה של איבה ואי-רצון בינו ובין אלה מפועלי-ציון, אשר טרם הבשילה אצלם תודעה אידיאולוגית בדבר זיקת אקס-קלוסיבית למסגרת מפלגתית כל-ארצית מהיבית. לפיכך עשוי היה — משרצה בכך, למצוא מקומו בקרבם, מה גם 'נציירים רבים מקרב אותה חבורה עשויים היו לראות בהצטרפותו משהו מופלא שיש עמו יוקרה וברכה. מאליו אפשר להקשות: שאם עניין לנו עם מסגרת כה רופפת, מגין הצורך בהתגודדות הטיבתית-סיעתית? נראה לי שהתשובה מעוגנת בנסיבות שנתהוו עם ראשית התגבשותה של קבוצת לבקובסקי, שכן עצם פעילותה מיקדה ועודדה הכרה פועלי-ציונית ודחפה להתגודדות, אם כי לא דווקא זהה עמה, ושנית, משתוחל בריכוז סיעתי של פועלי-ציון, עשוי היה מאן-דהוא למצוא עניין בהכוננת אנשים לתוכו.

התרנו אפוא את הקושייה במישור הארגוני. ברם, פתרונה של התמיהה עודנו מאתנו ותלאתה, כי הפרטיה איננה ארגונית מעיקרה. השאלה הנוקבת היא, כיצד מצא ברוכוב עניין להיספח אל פועלי-ציון?

זאת ועוד: על פי החומר התיעודי העומד לרשותי, אין יסוד כל שהוא להניח, כי התפנית של ברוכוב אל פועלי-ציון נתחוללה לפני הקונגרס. אף אחד מרושמי הזכרונות החופפים את תקופת הקונגרס, ואפילו בן-צבי אשר הידק את מגעו עם ברוכוב לרגל פעולות הארגון של מפלגת פועלי-ציון בפולטאבה, איננו מתאר את הסתפחותו של ברוכוב לפועלי-ציון לפני החודשים האחרונים של 1905. ואפילו נבקש למצוא פירכה באסמכתא זאת, שהרי הערכת בן-צבי אפשר שהיתה פרי הסתכלות מקומית ומצומצמת למדי, גם אז לא נוכל על יסוד זה להקדים את האירוע אלא לתודשי הקונגרס עצמו, לכל היותר.

לפיכך תחזור ותתנסח הבעיה: מה הניע את ברוכוב לשלב עצמו — בישיבות הקונגרס ובאירועים הפוליטיים הקשורים בו — בסיעת פועלי-ציון?

בעצם חודש הקונגרס ובירחים שלאחריו עוד המשיך להתפרסם המאמר 'שאלת ציון וטריטוריה' שהכיל מתקפה רעיונית של ברוכוב על פועלי-ציון (הפיסקה על פועלי-ציון נתפרסמה בחוברת אוגוסט 1905). אפשר אפוא לאמור כי בעת ובעונה אחת עם פרסום מאמר זה נתחוללה בו המורה רעיונית, אשר הפריכה ומוטטה נדבכים

משנקט ברוכוב, לגבי עצמו ולגבי האנשים שהוא מייצגם, את האפיון 'הפועלי-ציון הישנים'.

71. 'זכורה לי מועצה זו, בהדר צר במסעדה קטנה על חוף האגם בציריך, וזכורים פני החברים, אם גם לא את כולם אדע בשמותיהם. ברוכוב משתתף כאורח, עדין הוא מהסס אם מקומו בין פועלי-ציון האדומים או הכחולים. עדין שותק ברוכוב. גם בקונגרס נשמע קולו רק בדברים פורמאליים ולסדר היום. בעוד חדשים מעטים יתגלה ברוכוב במלוא גאונו כחזה הציונות הפרולטרית' (רחל ינאית-בן-צבי, אנו עולים, הל-אביב תשי"ט, עמ' 282).

מהבניין העיוני, שעליו השתית את אמונתו, ואט אט החל מתקרב, אל ההנחות הרעיוניות של פועלי-ציון. לפי שורת הגיון זאת, מתפרשת התנהגותו בקונגרס כהליכה מהוססת אל מה שייקרא, מקץ חודשים מעטים, מפלגת פועלי-ציון הסוציאלי-דמוקרטית. לגבי רבים שהכירוהו והעריכוהו תיחשב הליכה זאת, אם אמנם נעשתה, כהישג מופלג וכסיכוי לפועלי-ציון להתעלות לדרגות ארגון וגיבוש גבוהות יותר, מה גם שצורך זה ותודעה זאת רווחים וכובשים קרובים ורחוקים כאחד.⁷²

ואם נקשה: הכיצד? אפשר שהתייבשה נעוצה באכזבתו של ברוכוב מהנסינות לממש את רעיון התנועה התראפבטית. שכן הרעיון הכה אך גלים מעטים, ולא נמצאו האנשים אשר נענו והתגייסו, או נמצאו ולא גילו התמדה (פולטאבה). גם אוסישקין ציגן במקצת את יזמותיו בטענה שטרם הגיע זמנו.⁷³

אל השיקול הקודם ניתן לצרף גם את הרושם העמוק שהטביעו על ברוכוב עובדת התפשטותם והתרחבותם של הוגי פועלי-ציון, אשר התארגנו ספונטאנית ותפסו במהירות מדהימה את זירת הפעילות הציונית. אדם כמוהו לא יכול היה להתעלם מהתודאות שבקיומם של תוגים אלה, אשר גרסו כל אחד לעצמו נוסח אידיאולוגי משלו.⁷⁴ ואפילו לא שייגרו לקונגרס נציגות אשר תשקף את מלוא היקף כיבושיהם הארגוניים, ברי היה לכל מסתכל מפוכח, שלנגדו תופעה אשר תותמה סימפטומאטי למדי.

אולם טענות אלה לא באו אלא מכוח ההסתברות, ועדיין אין עמי שום סימוכין כדי להעיד על ברוכוב את לבטיו אלה.⁷⁵

הזקה עלי גרסתו, שעד שבא ברוכוב לפרייבורג לא הוכרע עדיין עניין זיקתו לפועלי-ציון, לפרייבורג ולבאזל נסע ברוכוב כתועמלן מקצועי של ציוני-ציון, כאקטיביסט לעתיד לבוא של התנועה התראפבטית ('ביליו החדשה'), אשר ביסוסה העיוני התפרסם, כאמור, בהמשכים מעל דפי 'בריסקאיה זיוני' עד הוברת אוקטובר 1905. אמנם בקרב חוגו האמין של אוסישקין נתייחד ברוכוב בהבנה טובה של הפרובלמאטיקה הפועלי-ציונית וקשה להצביע על איש אחר מבין תועמלניו של אוסישקין שעשוי היה לעמוד כמוהו בתנופה כה מרשימה בלחץ הוויכוח עם הנוסח-אות השונות שרווחו בקרב פועלי-ציון על זרמייהם ומשנותיהם, החל בסיס וכלה בנאמני ציון עקרוניים. והרי זו הסיבה שברוכוב הוצב, לא אחת, בשורה הקדומנית

72. ראה ד' ז'בוטינסקי, 'רשימות ללא כותרת' (IV), כרוניקה, 1905, גליון 21 (5 ביוני), עמ' 4—7, ורשימתו 'לקראת הקונפרנציות הבאות', שם, גליון 25 (3 ביולי), עמ' 25 ואילך. ראה גם מאמר בכרוניקה, 1905, גליון 27 (15 ביולי), עמ' 10 ואילך, בחתימת

73. ראה מינץ, 'איגרות', (לעיל, הערה 14), עמ' 269, 272.

74. מאמר המערכת, כרוניקה, 1905, גליון 35 (9 בספטמבר).

75. אשגב מה להבהרת הפרשה עשויים היו לקרוע מכתבי ברוכוב להוריו, אלא שלמרבח הצער לא נשתמרו החל ביוני 1905 ועד ינואר 1907. זגם במכתבים מאוחרים יותר להוריו אין אחיזה להשערות כל שהן לגבי אירועי החודש הגדון. לפיכך, למרות שאין לפסול את משקל הטענות הנסיבתיות המובאות לעיל, ואף על פי שאינני מבקש כל עיקר ליטול מטעמן, גם כשאין עמי אסמכתאות ישירות, אינני מוצא לנכון להתעלם משורת עובדות מקבילות האופפות עצמן עלינו מכוח סגולתן היחודית והנסיבתית כאחת.

של המערכה נגד ה"ס"ג. גם שמריהו לוי נתרשם מסגולתו הנדונה של ברוכוב ומיכולתו לבסס את התקווה הציונית על אשיות המחשב הטריאליסטי ההיסטורי, שהיה לאפנה אידיאולוגית של הדור.⁷⁶

ריבויים של פועלי-ציון, שהיה לגילוי דומינאנטי בשנת 1905, הכה בתדהמה רבים מקרב המנהיגות הציונית. אם החילה אפשר היה למצוא הסבר מרגיע בהערכת החוגים כוואריאציה הברותית מסוימת, הרי שבמרוצת הימים התגלו קבוצות פועלי-ציון כמוקדים של תסיסה רעיונית, אשר איימה לתרוג הרחק אל מעבר לנהוג ולמסתבר בהסתדרות הציונית הכללית. פתיחותם של החוגים לשאלות הדמוקראטיאציה של התנועה, לשאלות 'עבודת ההוה' ולרעיונות מלחמת המעמדות והסוציאליזם עשאו בלתי יציבים יותר ויותר, (אפמריים בלשון ברוכוב), והגבירו את הלחץ לעימות בין בעיות המציאות הפוליטית הרוסית לבין בעיות הציונות. ומשעלו החוגים הפועלי-ציונים, בהלקס, על דרך ההתלכדות הפוליטית האקסקלוסיבית, נמצאו קמים על אחדותה של התנועה הציונית.

אחיזתו הרחבה של הטריטוריאליזם בקרב פועלי-ציון הרוסיים והתארגנותו במסגרת המפלגה הסוציאליסטיה (ס"ס) בדצמבר 1904 — ינואר 1905, שיוו למאב-קים הפנים-ציוניים אופי חריף ונוקשות שהתנועה טרם ידעה אותם.

התפשטות של תעמולת 'הוונרוזדניה' בקרב פועלי-ציון, שהקפידו עדיין על קשר לציוני-ציון (פועלי-ציון בעלי הנוסח היקאטרינוסלאבי) הזיקה את החשיט, ועוררה בהלה שמא יישמטו גם הללו מן ההסתדרות הציונית. הנכון הוא, שהבהלה לא היתה נחלתם של הכל במחנה הציוני. הנטייה, שביטא אותה מנחם שיניקין, להדיח את פועלי-ציון כליל מן ההסתדרות הציונית, וההחלטות שנתקבלו בחארקוב, בנובמבר 1904, אשר שיקפו למעשה גישה דומה, לא נתקבלו על דעתה של ההסתדרות הציונית כולה ובעיקר לא על דעתו של המוקד הציוני שחלש על 'כרוניקה', ופעל בעיקר מפטרבורג. כבר הסבתי את תשומת הלב לפיסקת הביקורת שמערכת 'כרוניקה' ליוותה בה את החלטות הארקוב על אודות פועלי-ציון היקאטרינוסלאבים, אולם אופייניים להלך-הרוח ישירר במערכת 'כרוניקה', הם שני מאמריו של ז'בוטינסקי.

האחד נתפרסם ב-5 ביוני 1905 תחת השם 'רשימות ללא כותרת'.⁷⁷ ערכו של המאמר הזה הוא בהתמודדותו עם שורה של בעיות החויספות את הדינאמיקה של המחשבה הציונית שתגיע לגיבוש עם תכנית הלסינגפורס.

קודם כול סבר ז'בוטינסקי שהמאמץ לצרף פרוגראמה ציונית עם עבודת הוה, אין בו מוזרות כלשהי. גם ההסתדרות הציונית ערה לעובדה שילמען מימוש משימות הציונות נחוצים צבירה וריבוי כוח יהודי בגולה. כלומר, הקונצפציה 'הוונרוזדנית' (ד'בוטינסקי איננו מזהה אותה במפורש, אלא רואה אותה כנחלתם האידיאולוגית של

76. הליפת המכתבים בין חיים כצנלסון למנחם אוסישקין (ארכיון אוסישקין, אצ"מ, A/24/81); ש' לוי, במערכה, תל-אביב תרצ"ט, עמ' 230.

77. כרוניקה יבירסקי ז'ויזני, גל' 21, 5 ביוני 1905, עמ' 4—7.

פועלי-ציון היקאטרינוסלאבים), הולמת את האינטרסים האמיתיים של התנועה הציונית.

נוסף על כך אין ז'בוטינסקי נוטה להגוים במשקלה של הסכנה הטריטוריאליסטית. לדידו נושא הטריטוריאליזם בחובו את הפאסיביות הפוליטית. הוא ידעך אפוא מאילו, יתגמד ויפנה את הזירה לפלשתינאים. ועל כן לא היה נגרם נזק אילו הצטרף המיעוט הפלשתינאי אל הטריטוריאליסטים וכבש אותו לאט לאט מבפנים.

אבל אם הדבר הוא בלתי אפשרי, צריכים פועלי-ציון היקאטרינוסלאבים (יהוד עם התארקובים והוויטבסקאים) לחתור לגיבוש ארגוני של פועלי-ציון. 'איחוד המהנה הפלשתיני של פועלי-ציון הוא כורח שאין לדחותו. ההשקחה שחלה בזה כבר נתנה פירות באושים. ז'בוטינסקי מודע לאיזה מיעוט פלשתיני בס"ס שקיבל על עצמו את עול המשמעת ונמנע מלהטיף בגלוי לפלשתינאים.

המאמר השני, שנתפרסם ערב הקונגרס, נדרש להיבט נוסף. הוא מטיף להסתדרות הציונית מדיניות של רוחב לב ארגוני לגבי פועלי-ציון. יש לאפשר להם להתקיים קיום נבדל ואף לסייע להם כספית, כי יש בכך ערובה לחדירת הרעיון הציוני לציבור היהודי הדבק ברעיונות פרולטאריים וסוציאליסטיים.⁷⁸

להשלמת התמונה מעניין גם המאמר 'פועלי-ציון והקונגרס', שראה אור בגליון 27 של 'ברוניקה', מה' 15-28 ביולי 1905, כלומר סמוך לפתיחתו של הקונגרס. מחבר המאמר, ויקטור קרל, קובל על הוסר האונים של פועלי-ציון בבהירות לקונגרס, אשר על אף המונייהם (12-14 אלף) ייוצגו בקונגרס על-ידי עשרות בודדות של צירים בלבד, וגם אלה יבואו רק מהדרום. הודות לסיוע הארגוני של המורשים שם, המחבר שותף גם לחרדה הכללית: 'פועלי-ציון אינם מתחו כל כוחותיהם במאבק נגד האוטונומיסטים ('הבונד')'. הרחיקו לכת — הפעולה המעמדית האפילה על הלאומית. הרשימה מסתיימת בהבעת משאלה דומה לזו של ז'בוטינסקי: על פועלי-ציון לבצל את המבנה הפדרטיבי, שיונח ביסודה של ההסתדרות הציונית בקונגרס השביעי, ולהפיע בקונגרס השמיני כ'חטיבה גדולה ומלוכדת'.

הגדרתי מגמה זו כאופיינית מפני שהיא חושפת את ההכרה שאין לעמוד מול האתגר של ה'ס"ס, מחד גיסא, וה'הוורוונדיה' מאידך גיסא, אלא על-ידי התלכדותם הפרוגרמאטית של פועלי-ציון הפלשתינאים. המחיצה הציונית הכללית נתגלתה כבלתי יעילה, כי לא יכלה למנוע את היותם של פועלי-ציון מפולשים למשבים רעיוניים מכל צד. איחודם על בסיס של עקרונות שיש עמם מענה לסוגיות המיוחדות המסעירות את חוגיהם, הוא אפוא תנאי בל יעבור, כדי להדוף את סכנה נסיגתה של ההשפעה הציונית בציבור שממנו מתגייסים פועלי-ציון. הנה כי כן, משקפת ההתרפקות על נוסח פועלי-ציון מיסודו של לבקובסקי, כלומר על פועלי-ציון מקיוב ויקאטרינוסלאב, את האוריינטאציה שרווחה בתוכם הציוניים בפטרבורג ובמוסקוה, אשר טיפחו גירסה אחרת של המצב מאשר ציוני הדרום, ואפשר שגם העריכוהו הערכה עקרונית שונה. אך גם ציוני הדרום, סיגלו לעצמם את המסקנה, שליכודם המפלגתי

78. שם, גל' 25, 3 ביולי 1905, עמ' 25 ואילך.

הנמרד של פועלי-ציון הוא צו השעה והוא התריס היעיל נגד 'הוורוודיניה', שאחיותה נתגלתה והלכה בהיקף מרשים. סוגיה לעצמה היא השאלה, אם אוסישקין ואנשי חוגו יכלו כבר בשלב הזה להצביע על החוגים והאנשים שהיו צריכים ליטול על עצמם את המלאכה הארגונית והפרוגראמטית כאחת.

למשימה הכללית והיסודית הזאת קדם אתגר קרוב ודחוף ביותר, והיא שאלת הזמנתם של פועלי-ציון לוועידה המכינה של ציוני-ציון בפרייבורג. בהודש יוני פנה אוסישקין בשאלה לאנשי חוגו, אם יש לזרז בפרייבורג את פועלי-ציון. בידי מצויות שתי תשובות. האחת של בוגרשוב, הממליצה לסגור את ההתייעצות בפני פועלי-ציון, לפי שאינם תמימי דעים עם ההחלטה שתתקבל, והשנייה מושל לייב יפה, הססנית במקצת: 'אשר לפועלי-ציון באמת אינני יודע מה לעשות. דומני שצריך להומינם'.⁷⁹

פועלי-ציון הוזמנו לפרייבורג, ובכך נמנעה אל נכון כוונתם לכנס התייעצות מקבילה.⁸⁰ משמעות הדבר היא, שהכריעה הדעה של פטרבורג ומוסקוה שאין לדחוק אל מחוץ לציוני-ציון. קרוב לוודאי, כי אוסישקין, אשר שקל את שיתופם בוועידת פרייבורג, צירף לשיקוליו את הכרת הדחיפות ביוזמה למנוע את השתלטותם של אנשי לבקובסקי על אותם צירים, העשויים להתייצג כפועלי-ציון.

ואם נכונה סברתי, הרי שטבעי הוא כי בחירתו של אוסישקין נפלה על ברוכוב. לדידו היה הוא האיש המתאים ביותר כדי לעמוד עמידה עיונית בלחץ קבוצת לבקובסקי, אשר מיטתה, כך או אחרת, את השראתה מהוורוודיניה. גם ייתכן, כי משעלתה הצעה זאת, קיבלה ברוכוב בהבנה ומתוך תחושת אחריות, שהמשימה שהוא נמצא ראוי לה היא ממדרגת חשיבות עליונה ועולה בקנה אחד עם האקטיביזם הציוני שלו.

כלום היתה כאן יזמה שבמזיד, העמדת פנים וגניבת דעת? לפי מיטב הבנתי, אין מקום לפסוק בזה על פי קריטריונים אלה. פועלי-ציון הפלישתנים, אשר הגיעו לקונגרס לא היו, כאמור, מגבש מפלגתי-אידיאולוגי, עם נוהלי מרות מקובלים ומתוקנים, אלא התגודדות ארעית של אנשים, אשר נתודעו זה לזה לראשונה, גם מכוח העובדה שבמקומותיהם הכריזו על עצמם כעל פועלי-ציון. ברם, אפילו אם תקפה הנחת, שלדידם של פועלי-ציון השונים, עשוי היה גם בר ברוכוב להיות פועלי-ציון, שכן לא הסתייג מהפרספקטיבות הסוציאליסטיות וידע להידרש לעיקרי המחשב המטריאליסטי-היסטורי, הרי לגבי ברוכוב עצמו, אשר הבלט במהירות את הסייגים שבינו לבין פועלי-ציון. כלום לא היתה כאן תרמית? כלום לא היתה כאן עברה על הטעם הטוב, על כבודו? תשובתי, לא ולא! בהוגו של אוסישקין הוערך הקונגרס השביעי כקונגרס של הכרעה גורלית, שבו יש להפיר, ובכל האמצעים, את התקפת הטריטוריאליסטים ולטהר את המתנה. הסתננות 'הוורוודיניה' לתוך חוגי

79. מכתב בוגרשוב לאוסישקין מה-3 ביולי 1905, ארכיון אוסישקין (אצ"מ, A/24/35),

מכתב לייב יפה מה-8 ביולי, ראה ל' יפה, בשליחות עם, ירושלים תשכ"ח, עמ' 43.

80. ל' יפה, בשליחות עם, עמ' 42.

פועלי-ציון בדמות קבוצת לבקובסקי (כך, אל זכון, נשקלו הדברים), קשריה ההדוקים עם מה שנקרא 'המועט בס"ס' י" עד כדי בחירתו של שמעון דובין כציר לקוב-גרס⁸² — כל אלה בישרו משבר, אשר הבאים עדיו לא ישובו אליבא דברוכוב ואוסישקין היה לבקובסקי כופר בעיקר ונוקט דרכים ערמומיות כדי להסיט את פועלי-ציון לדרך-לא-דרך, ומכאן שהעמידה בפרץ היתה למעשה עמידה על מהותם של פועלי-ציון כציונים. לדידם של ברוכוב ואוסישקין, נתעלתה איפוא הכשלתו של לבקובסקי להכרת דחוף ביותר.

זאת ועוד: בארכיונו של אוסישקין מצאתי שורת מכתבים של ד"ר חיים בוגרשוב אלי, ותאריךם יוגי ויולי 1905. באותה עת שהה בוגרשוב בברן ושקל עם חבריו, סטודנטים באוניברסיטאות כמותה, את הדרכים להבטחת נצחונם של ציוני-ציון בקונגרס השביעי.⁸³

המכתב מה-28 ביוני, ההתום בידי רביקוביץ ובוגרשוב פותח בליטון זאת: 'לישורות אלה הכרה שיודע אופי סודי לחלוטין. כפי שהמצא לבדך משתלמד את תוכנו, ולהלן בסעיף 1 מזהירים בעלי המכתב את אוסישקין כי סכנה אורבת לקונגרס מכל מיני אלמנטים הזוממים לשבש את עבודתו ולהביא לידי התמוטטותו הארגונית. כדי למנוע זאת יש אמצעי אחד: יש לפעול שעניין קבלת האורחים וחלוקת כרטיסי הכניסה ימצא בידינו. ההתמיכה מבקשים גם טיעו כספי, כדי לשכור סדרנים מהימנים ולהשתלט על ענייני ארגון הוועידה.'⁸⁴

בסעיף 2, החשוב, משיחים היננים כדלקמן, ואביא את הדברים בשלמותם מישום משקלם הרב:

ידוע לך כבר הרעיון בדבר הקמת קבוצת 'הבלתי מתפשרים' בקונגרס. אנו מקווים לרכו כחמישים עד שישים איש, להתארגן תוך משמעת מלאה, על יסודות פארלאמנטאריים אירופיים ולהיות לכוח חזק, אשר הקונגרס יצטרך להתחשב בו. ולפיכך חשוב לנו מה בתוכו ההיצונית לשימור על אי-תלות מוחלטת וחופש פעולה. ויחד עם זאת באורה בלתי רשמית ולו גם בסודיות מלאה, אם תרצה בכך, לקיים מגע עמך, כדי לדעת כיצד לפעול טוב יותר ובצורה ישיש בה כדי להשפיע. אנו מבקשים לסדר את העניין בצורה, שאף הקבוצה לא תדע על קשרינו עמך. יידעו זאת המנהיגים בלבד. תכליתה של הטאקטיקה הזאת מובנת לגמרי והיא נהוגה

81. ארכיון העבודה 1772/14; ד' ז'בוטינסקי, 'רשימות ללא כותרת', כרוניקה, 1905, גליון 21 (5 ביוני), עמ' 4-7.

82. דובין נבחר כציר ממש ביקאטרינוסלאב. ראה כרוניקה, 1905, גליון 26 (10 [23] ביולי), עמ' 11. אפשר שהוא הוחלף על-ידי פ' מנזון.

83. ארכיון אוסישקין, מכתבי בוגרשוב מה-28 ביוני ומה-3 ביולי (אצ"מ, A/24/35).
84. ואמנם ניתן למצוא ב'כרוניקה' ידיעות הרבה על שערוריית הכרטיסים. גם 'הזמן' מספר שאנשים היפשו כרטיסי כניסה, אלא שהללו היו כולם בידי אדם אחד, אשר הציעם במחיר מפולפל לטובת הקרנות הלאומיות. זאת ועוד. לייב יפה נקבע אמנם כמארגן הוועידה, אבל גם על פי עדותו פועל לידו בוגרשוב. כרם, יפה לא ידע כי הלה פועל על פי הוראות מיוחדות ונפרדות. ראה ל' יפה, בשליחות עם, עמ' 39.

בכל הפארלאמנטים. אנו מקווים כי נדע להסתייע בה על הצד הטוב ביותר בקונגרס השביעי. ואשר ליתוך אתה לקבוצה הזאת, הרי מלבד אין הוא צריך לבוא לידי ביטוי בשום דבר, שכן עליך לתפוס את מקום המנהיג והראש של כל מפלגת ציוני-ציון בקונגרס הזה. איש לא יהשידנו בכוננות בלתי דמוקרטיות, ואילו מנהיגים יש גם למפלגות סוציאל-דמוקרטיות ואינני חושש בפני המלה הזאת.

רביקוביץ ובוגרשוב ביקשו לארגן את הקבוצה עוד לפני כינוס ציוני-ציון בפרייבורג, שכן כבר בו מבקשים אנו לממש את עקרונותינו ולהיאבק באופן - טוֹרִיסְטִים' (שם).

המכתב שציטטתיו איננו החוליה הפותחת בתכנון המבצע. המחברים מסתמכים על מידע קודם המצוי בידי אוסישקין, ואם ממיטיבים הם לענות בו, משמע שהלה לא היה בהם. אסמכתא נוספת שפעולה מסוג זה זכתה לאישורו של אוסישקין, הוא מכתב בוגרשוב מה-3 ביולי, כלומר מקץ שבוע. המכתב נוקק לעניין ואין בו רמז, כי אוסישקין חלק על עצם הצורך. במכתב זה אומר בוגרשוב:

כדי לארגן בהקדם את קבוצת 'הבלתי מתפשרים' וכדי לארגן את הוועידה בפרייבורג (!), כדי לארגן את קבוצת הסדרנים בשביל הקונפרנציה הרוסית בקונגרס (!), כדי להיות הבעלים בקונגרס ובאולם וכו', כדי שאנו נבין דירות לכל הצירים, כדי שנקים אתם קשרי מכתבים, כדי שנשכור אנשי שרות, נשלם להם, או נעניק להם דמי שרות בנדיבות, ליען יעמדו הכן לרשותנו, כדי לרכוש עמדות חייבים אנו, (א) לנסוע לבאזל לא יאוחר מה-10 ביולי, כדי שהקבוצה הבאזלית תעביר לידינו את כל העבודה השחורה הזאת שבעבורה נקבל לידינו את האפשרות לחלק את הכרטיסים ליעני ולעקוב אחר הצירים באולם, עניין שהוא חשוב לנו מאוד; (ב) לצורך זה מארגנים אנו כאן כרגע קבוצה של 10-15 איש, צעירים (לא צירים) שבכל מצב יעמדו לרשותנו. (ג) החשוב ביותר, הכרה שימצאו ברשותנו לפחות כמה מאות פרנקים שבלעדיהם אין להתחיל במעשה כל שהוא. (ההדגשות שלי)

בוגרשוב טורח, אפוא, לשיכנע את אוסישקין, שאין מקום לקימוצים, שכן הכספים יוקדשו למטרות אלה בלבד. הוא מקווה לראותו ב-5 (18) ליולי 'שלם ושלם. מוכן לערוך את צבאו המחכה לו' (שם).

85. כאמור, לא נמצא מכתב אוסישקין מהאריך הסמוך לתגובתו הראשונה של בוגרשוב, אולם בארכיון מוסנון ('אצ"מ', A/45/10/1) מצוי מכתב של אוסישקין אליו ואל בוגרשוב מן ה-11 באוקטובר 1904, המתווה למעשה את התכנית כולה. בין היתר אומר אוסישקין: 'לכן החלטנו להתעסק בייסוד הבירה להכנת הבחירות לקונגרס בכל הפרטים, ואחרי הבחירות לקונגרס נאסוף את הולגטים שלנו שבוע קודם לקונגרס לפרייבורג בבאזן ונתאחד ונכונן עצמנו כרבעי. פרטיכל הדברים יודעו לכם בזמנם, אבל לעת עתה בל להודיע לאיש מכל זה. רק בדרישותיכם ובמסעיכם להבין את הבחורים במי עליהם לבחור ולרשום את אלה האנשים מכל אתר ואתר אשר לנו המה בכל האפנים'.

הבאתי קטעים ארוכים מהמכתבים האלה, כדי לטעון שאוסישקין ובני סיעתו פעלו בשני מישורים, הלגאלי, בקרב ציוני-ציון, ובאמצעותם בקונגרס כולו, והחבוי, היא קבוצת 'הבלתי מתפשרים', אשר התכוונה לחלוש על אי אלה סדרים ארגוניים בקונגרס ובוועידות, כדי להבטיח את הניצחון למגמת אוסישקין. מהאיגרות מתבאר מעל לכל ספק, שגם בוועידת ציוני-ציון בפרייבורג, גם בפורקונפרנציה הרוסית ואף בקונגרס עצמו פעלה מאחורי הקלעים קבוצת מהץ קטוזה ומגובשת, אשר הנחתה והסדירה את העניינים, על פי שיקולים טאקטיים, שנקבעו בסביבתו הקרובה של אוסישקין. אנשי הסיעה היגיונית, שבעל המכתב מונה בהם אופורטוניזם, קרי צ'לנוב (המועדון הציוני), עמדו לא אהת חסרי אונים בפני אותו גיס עלום, אשר כיוון, שיבש ולחץ, צ'לנוב לא נמנע מלספר לאנשי ילומו בגלילו על אווירה של דיקטאטוריה שנשתררה בקונגרס⁸⁶ והכשילה למעשה מראש כל יזמה שהיתה בה בקשת הסדר והידיברות עם הצד שכנגד. אין מקום להגות, כי יזמת בוגרשוב הבטיחה לאוסישקין ניצחון מלא. בהסוד הוא, הקונגרס הנחיל לו עם סיומו מפח נפשי⁸⁷ אבל עד לשלב מסוים נתגלתה השיטה כיעילה עד מאוד. די אם נצביע על התרעומת שנתעוררה בין באי הקונגרס משמצאו שהכרטיסים חולקו לאנשי ילומנו, או שהם נמכרים במחירים מופרזים לצורכי הקרנות של ההסתדרות הציונית (שיטה המונעה את כניסתם של אותם 'אלמנטים מסוכנים'), ועוד ראוי להזכיר את ספורו של קליינמאן על האובסטרקציה, שעשה בוגרשוב לז'בוטינסקי בעת התייעצות של ציוני-ציון בעניין השיטה לבחירת הנשיאות בפורקונפרנציה הרוסית⁸⁸ וכן ההתקפה המרוכזת נגד אנשי צ'לנוב והמועדון הציוני, שבדוכוב נטל בה חלק בלתי מבוטל. אני רשאי להגות, כי האינפורמאציה שניתנה באמצעות חרמוני לעיתון 'הזמן' ושהכילה, אגב, פרטים רבים על ישיבות סגורות, להלכה, הודלפה במתכוון על-ידי אנשי הקבוצה, מכאן שהעובדות, המובלטות בדו"חות האלה נודעת להן חשיבות העולה בקנה אחד עם האינטרסים של סיעת 'הבלתי מתפשרים', קרי אוסישקין, ומכאן לענייננו הקרוב, אני טוען:

א. אם שקל אוסישקין ומימש את דרכי ההכוונה וההתערבות בקונגרס ובסיעת ציוני-ציון, לפי התרשים שניסחו סמוך לקונגרס בוגרשוב, רביקוביץ וגם מוסנזון, כלום לא יהיה סביר לטעון, שאסטרטגיה דומה הוחלה אף על פועלי-ציון ונגקטה באמצעות ברוכוב? והרי ניתן להסתייע, ולו בידיעה החזרת בפי כתבי 'הזמן', המדגישים לא אחת שפועלי-ציון מתפעלים ל'בלתי מתפשרים' ולנוטים לויתורים, יחס המקביל לקו החוצץ את ציוני-ציון

86. חוזר של צ'לנוב בארכיונו של בצלאל יפה (אצ"מ, A/46/8).

87. מכתבי אוסישקין לבוגרשוב, רביקוביץ ומוסנזון, מ"א אלול תרס"ה וכ"ד אלול תרס"ה (ארכיון מוסנזון, A/45/11/1); בצלאל יפה מן ה-16 באוגוסט (אצ"מ, A/46/8). דברי אלכסנדר גולדשטיין, 'פרקי זכרונות', העבר, יד (תשכ"ז), עמ' 68-69.

88. הזמן, 1905, גליון 150 (14 [27] ביולי).

- בכלל, ושקבוצת ברוכוב ניצבת לימין 'הבלתי מתפשרים'.⁸⁸
- ב. התנהגותו של ברוכוב בפורקונפרנציה הרוסית, עת הצהיר על דעת עצמו, בשם פועלי-ציון כביכול, על התנגדות לבחירת נשיאות מצורפת, תאמה את הטאקטיקה של 'הבלתי מתפשרים', וחתרה להכשלת היוזמה של צ'לנוב להביא לידי פשרה ארגונית. טאקטיקה זאת הוליקה לפיצוץ הפורקונפרנציה הרוסית, תוצאה ישירה רצויה לסיעת אוסישקין, כל עוד מצויים טריטוריאליסטים בהסתדרות הציונית. ובהקשר זה מעניין להזכיר, שמי שנזעקו להגנת ברוכוב, לאחר גינויו עלידי מנזון, היו ציוני-ציון — 'הבלתי מתפשרים'.⁸⁹
- ג. בהתייעצות של ה-12 (25) ביולי של ציוני-ציון, בה גדונה אפשרות לחתור לפשרה בהסדרת שאלת הנשיאות בפורקונפרנציה הרוסית, היה ברוכוב, יחד עם מוסנזון וגרינברג — 'הבלתי מתפשרים', בין הנזאמים נגד כל פשרה, בניגוד ל'בוטינסקי, אברסון ושורצמן, שתמכו בטאקטיקה של צ'לנוב'.⁹⁰
- ד. גם במושב ציוני-ציון ב-13 (26) ביולי בלט נאומי של ברוכוב להגנת הצעת אוסישקין, כאשר שיטת טיעונו מקבילה במידה מדהימה לזו של אוסישקין, וכבר דנהי בעניין.
- ה. ואחרון אחרון: גם הופעת ברוכוב כ'גנראל רדנר' בישיבת המליאה לענינים ארגוניים ליד לבקובסקי כנציגים היחידים של הציונות הרוסית, נשנית להסתבר היטב, לפי שברוכוב העלה בנאומו את הקונצפציה הארגונית של 'הבלתי מתפשרים', אשר נגודה מנאמרו של אוסישקין 'הארגון שלנו'. נאום דומה השמיע בוגרשוב, בו ביום, בפני ציוני-ציון, במושבם.⁹¹
- ולפיכך, משנתיעב ברוכוב על מיטמתו בסיעת פועלי-ציון הריח לבקובסקי את טעם המעשה. הוא ניסה להתעלם ממנו, להחשידו: 'הוא מתהבר אל החובב-ציון השמרני המתנדס אוסישקין, ועל כן אין לסמוך עליו' — אומר הוא לקלמן מרמר.⁹² דבר זה מעיד על עצמו, כי על אף שהלז היה איש פועלי-ציון בקונגרס, נתודע לברוכוב על פי ידיעה שנמסרה לו מקרב הציונים הכלליים דווקא. על ברוכוב הוטל, אפוא, (א) לרכז סביבו ככל האפשר יותר פועלי-ציון, ולהקים חץ רעיוני ביניהם לבין קבוצת לבקובסקי; (ב) לסכל בכל הזדמנות את יומרת לבקובסקי ליצג את פועלי-ציון כולם; (ג) לסעוד את הרושם שפועלי-ציון עשויים לפחות שתי הטיבות, שהאחת מהן גאמנה לבריתה עם ציוני-ציון ועומדת איתן על העקרונות של פרייבורג.⁹³ וגם, כאמור, לערער, ככל האפשר, את הטאקטיקה הבלגית של קבוצת לבקובסקי, אשר שקדה להבליט את ייחודה ולהסתייג מאנשי
88. הזמן, 1905, גליון 155 (20 ביולי [2 באוגוסט]).
89. כרוניקה, 1905, גליון 28 (22 ביולי), עמ' 51.
90. הזמן, 1905, גליון 153 (18 [13] ביולי).
91. יש עמדי עוד הסבר נסיבתי בחליפת המכתבים בין בוגרשוב ומוסנזון לאוסישקין, מלאחר הקונגרס. ראה ארכיון מוסנזון (אצ"מ, A/45/11/1).
92. ק' מרמר, מיין לעבנס געשיכטע, ניו-יורק 1959, ב, עמ' 722.
93. עדות קפלנסקי, דער יודישער ארבייטער, 1905, גליון 13 (15 באוגוסט).

אוישישקין. למישור זה שייך, ללא ספק, הפוזנו של ברוכוב להצהיר בשם פועלי-ציון כמושב הראשון של הפורקונפרנציה הרוסית, כי הללו דוחים, מעשית, את בקשתם של הטריטוריאליסטים לייצוג בנשיאות. ומסתבר כי ברוכוב לא הוסמך לעשות זאת, ואף נדחק למצב בו גאלץ כמעט לחשוף קלפיו.⁹⁵

בכל נסיון להוציא משפט על הצלחתו, נצטרך לציין :

א. נתברר לכל באי הוועידה, כי סיעת פועלי-ציון עשויה שתי חטיבות רעיוניות, והאחת מהן כפופה למנהיגותו של ברוכוב.

ב. צומצמה במידה ניכרת השפעת לבקובסקי ובשבלים מסוימים הוא נדחק לעמדה מיעוט. ומכאן שהתקוות שקבוצת לבקובסקי, ואלה אשר ניצבו מאחוריה ברוסית, כרכו בקונגרס, נכזבו. לצורך הקמתו של 'הוועד המארגן' של ועידת פועלי-ציון העתידה, פרשו לצירוף רק שישה-עשר מתוך ארבעים ומעלה חברי סיעת פועלי-ציון הרוסיים, אף על פי שערב הקונגרס הישנו מארגניו, כי התוועדות אפשריות של פועלי-ציון, תמנע את הצלחתה של ועידת פרייבורג.⁹⁶

ג. האווירה בתוך הסיעה, הייתה רוויה כחה של ויכוח והאשמות הדדיות, עובדה שבלמה את התרחבות השפעתם של אנשי לבקובסקי.

ד. ברוכוב שמר על נאמנותה העקיבה של סיעתו לציוני-ציון ולאוישישקין, הפועותיו בקונגרס עלו כולן בקנה אחד עם צורכי המערכה שהודרכה על-ידי אוישישקין והבלתי מתפשרים.⁹⁷

גם אוישישקין לא ריפה את תשומת לבו למתרחש בקרב פועלי-ציון. ייתכן שהתמו-רות שחלו ביחסו אליהם — רך וקשות לחליפין — במערכות השונות בקונגרס עצמו ובהתכנסויות סביבו, היו פועל יוצא של ההתמודדות אשר ברוכוב התווה וניתל בקרב פועלי-ציון. וכך אולי נמצא הסבר, למה מילא אוישישקין את פיו מים, לתמהומם של צירים רבים, כשברוכוב מתגולל על שיינקין, לאחר שזה הטיל שיקוצים ללא אבחנה בפועלי-ציון. בישיבות של ציוני-ציון, שבהן נתלקחה המחלוקת בין אנשי אוישישקין לבין הנוטים לצ'לנוב, בשאלות הטאקטיקה הארגונית כלפי האוגנדיסטים, צידד ברוכוב בלשון חריפה באוישישקין ואף היה בין הנואמים הראשיים נגד נטיות

95. עיין דברי בנימין נהוונדי, ביבדיסקאיה ז'יון, שנת 1905, מס' 8, עמ' 183—201 מס' 9, עמ' 183—191. אוישישקין היה סבור כי הביקורת נכתבה על-ידי ז'בוטינסקי (מכתב מי"א באלול תרס"ה — למוסגון ורביקוביץ, באצ"מ (A/45/10/1). אולם מסתבר, כי מי שחיבר את המאמר היה שלמה גפשטיין והוא הודרך לצורך זה על-ידי אידלסון, מאחר שלא השתתף בקונגרס בעצמו. ראה ספר אידלסון, תל-אביב 1946, עמ' 34.

יצחק גרינובוים, בשיחה שניהלתי אהו בנובמבר 1967, טען בפני בפסקנות, שלגבי באי הקונגרס וועידת פרייבורג היה ברור כי ברוכוב פעל בפועל ל-ציון על פי הוראותיו של אוישישקין. אביא שתי לשונות מביקורת של נהוונדי :

96. מכתב לייב יפה לאוישישקין מה'3 ביולי 1905, פורסם בספר : ל. יפה, בשלחות עם, עמ' 39 ואילך.

97. נ' גירדראפאלקסס, ערשטע יארן, תל-אביב 1960, עמ' 85.

הפשרה וכמובן שנאומיו נחשבו בקהל כציונים מבחינת פועלי-ציון. ולבסוף, גם הופעתו של ברוכוב בוויכוח הארגוני, יחד עם לבקובסקי כנציגים בלעדיים של הציונות הרוסית מלפדת, כפי שכבר ביררתי לעיל, כי אוסישקין סייע לכך, גם כשהעניק עליידי כך מעמד לפועלי-ציון החורג מעבר למשקלם הממשי. עם זאת תלילה לי להניח, כי את הפתרון לסתירה שבין עמדתו האידיאולוגית השלילית של ברוכוב לגבי הגרסאות השונות של הציונות הפרולטארית, כפי שנתבטאה במאמרו 'לשאלת ציון וטריטוריה', לבין עובדת פעילותו הארגונית והרעיונית בקרב פועלי-ציון בקונגרס, אפשר לגזור מכוח פעולתו של גורם אחד ולבדל. לפנינו צירוף של מניעים ציבוריים-חיצוניים, מחד גיסא ומניעים אישיים, משל ברוכוב, מאידך גיסא, שימשקלם של הראשונים מכריע ותופס בשלב זה את עיקרה של הזירה. סביר להניח, שהמניעה אשר הטיל עליז אוסישקין, לנוכח האיום שבהתפשטות 'הוורוונדינה' והפחד שמא תצרך אליה קבוצת לבקובסקי את כל המכונים פועלי-ציון ותגבישם לסיעה המנהלת בקונגרס מדיניות אנטי-אוסטיאנינית, עשויה היתה לכבוש את ברוכוב כליל. ועוד סבור אני, כי ההידברות הזאת בדבר משימתו 'הפועלי-ציונית' לא תפסה מהוץ למסגרת הקונגרס, ולא נשתלכה בתכניות מרהיקות לכת. לפי שאוסישקין טרם ראה אותה כמכרחת ואף ברוכוב לא נודעה עמה.

עם סיומו של הקונגרס, פרישה קבוצת לבקובסקי לציריך, כדי לגבש כלים ארגוניים להמשך פעולתה. היו פועלי-ציון, כמו חלמר, נתום ניר-ראפאלקס ועוד, שלא יצאו לשם כלל.⁹⁸ ואילו ברוכוב, אשר נסע לציריך ובה להקטיב לדיונים, השתתף שם, על פי עדות רחל ינאית, כאורח בלבד: "עדיין מהסס הוא אם מקומו בין פועלי-ציון "האדוניים" או "הכחולים". כך בלשונה, וייתכן שמישמעות הדבר הוא, השיקול אם להילחם בקרב פועלי-ציון בזימה הארגונית של לבקובסקי, או לדבוק בתורת התנועה התראפבטית, ולהישאר מתוך למסגרת פועלי-ציון.

התמונה ששורתיה מפרטים אחד לאחד מראה בכללותה, כי התתייצבות של ברוכוב כאיש פועלי-ציון בקונגרס הציוני השביעי איננה חלק מן הביוראסיה הפועלי-ציונית שלו, אלא שייכת עדיין כל כולה לשלב של טרם פועלי-ציון. ברוכוב פועל פה כשהוא מודרך על פי ציונים שהפיקם מן העימותים האידיאולוגיים שבקרב התסדרות הציונית. ופועלי-ציון עדיין לא נתפסים על ידו כאוגר יישי להתמודד עמו, אלא כאיום יישי לסכלו. קושיה זו עצמה עשויה ללוותנו במחקר תקופתו הברלינית (אוגוסט-אוקטובר 1905), אלא עניין זה חורג ממסגרת הנושא שלפנינו.

98. ניר טוען בספרו שקבוצת פועלי-ציון לא מילאה תפקיד חשוב בקונגרס. אפשר שהערכה זאת תופסת לגבי הקונגרס עצמו, אולם אין היא משכנעת באשר לכנסים שלפניה. נ' ניר אינו מרמז כל עיקר לקיומה של התייעצות ציריך, ועל כן אפשר שהשתתפות בה הותרה לאנשים נבחרים בלבד. ראה ניר, ערשטע יארן, עמ' 85.

99. רחל ינאית-בוניצ'י, אנו עולים, עמ' 282.